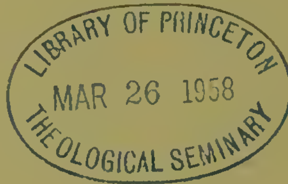
Bible. O.T. Hebrew. 1893

The Book of Daniel in Hebrew
with notes by -
A. Kamphausen

LIBRARY OF PRINCETON
MAR 26 1958
THEOLOGICAL SEMINARY

A. Kamphausen

The Book of Daniel

in Hebrew

HE present edition of the *Sacred Books of the Old Testament* in Hebrew exhibits the reconstructed text on the basis of which the new critical translation of the Bible has been prepared by the learned contributors mentioned on the other page of the cover. It is, therefore, the exact counterpart of the new English Version. Wherever the translation is based on a departure from the Received Text, the deviation appears here in the Hebrew text. Transpositions in the translation are also found here in the original.

Departures from the Received Text are indicated by diacritical signs: ‹› (*i. e.* V = *Versions*) designates a reading adopted on the authority of the Ancient Versions; ‹› (*i. e.* c = *conjecture*), conjectural emendations; and ‹› (*i. e.* נ = נקוד), changes involving merely a departure from the Masoretic points, or a different division of the consonantal text (*e. g.* זבובי ימות, Eccl. 10,1). A פסק | indicates transposition of the Masoretic סוף פסוק; ‹› is used in cases where the קרי has been adopted instead of the כתיב, and ‹› for changes introduced on the strength of parallel passages. Doubtful words or passages are marked with notes of interrogation (‹›). Occasionally two diacritical marks are combined, *e. g.* ‹›, *i. e.* deviations from the Received Text suggested by the Versions as well as by parallel passages; or ‹›, *i. e.* departures from the Masoretic points supported by the Versions, &c. — In cases where two or three consecutive words are transposed the traditional sequence is indicated by ¹ ² ³ &c. respectively prefixed to the individual words (*e. g.* 2,45).

The Aramaic portion of the Book (2,4^{b} — 7,28) has been printed in RED.

The Ancient Versions are referred to in the *Notes* under the following abbreviations: 𝔐 = Masoretic Text; 𝔊 = LXX; 𝔗 = Targum; 𝔖 = Peshita; 𝔏 = Vetus Latina; 𝔍 (*i. e.* St. Jerome) = Vulgate; Ἀ = Aquila; Θ = Theodotion; Σ = Symmachos. ש denotes the Samaritan recension of the Pentateuch. $𝔊^{A}$ means Codex Alexandrinus (A), $𝔊^{L}$ = Lucianic recension (Λ), $𝔊^{M}$ = Ambrosianus (F; — M = Mediolanensis), $𝔊^{S}$ = Sinaiticus (א), $𝔊^{V}$ = Vaticanus (B); $𝔗^{O}$ is the Targum of Onkelos; 𝔗ʾ = Targum of Pseudo-Jonathan; AV = Authorized Version, RV = Revised Version, RV^{M} Revised Version Margin, OT = Old Testament. It has not been deemed necessary to classify all the divergences exhibited by the Ancient Versions. As a rule, only those variations have been recorded on the authority of which an emendation has been adopted by the editor of the text.

The heavy-faced figures in the left margin of the *Notes* (**1**, **2**, **3**, &c.) refer to the chapters, the numbers in ( ) to the verses of the Hebrew text. The mark ‸ means *omit(s)* or *omitted by*.

The Book of Daniel

KAMPHAUSEN

THE SACRED BOOKS

OF

The Old Testament

A CRITICAL EDITION OF THE HEBREW TEXT

PRINTED IN COLORS, WITH NOTES

PREPARED

by eminent Biblical scholars of Europe and America

UNDER THE EDITORIAL DIRECTION OF

PAUL HAUPT

PROFESSOR IN THE JOHNS HOPKINS UNIVERSITY, BALTIMORE

PART 18

The Book of Daniel

BY

A·KAMPHAUSEN

Leipzig
J·C·HINRICHS'SCHE BUCHHANDLUNG
1896

Baltimore
THE JOHNS HOPKINS PRESS

London
DAVID NUTT, 270-271 STRAND

THE

Book of Daniel

CRITICAL EDITION OF THE HEBREW AND ARAMAIC TEXT

PRINTED IN COLORS

EXHIBITING THE BILINGUAL CHARACTER OF THE BOOK

WITH NOTES

BY

A. KAMPHAUSEN, D. D.

PROFESSOR IN THE UNIVERSITY OF BONN

English translation of the Notes

BY

B · W · BACON, D. D. AND D · B · MACDONALD, B. D.

OSWEGO, N. Y. HARTFORD, CONN.

Leipzig

J · C · HINRICHS'SCHE BUCHHANDLUNG

1896

Baltimore

THE JOHNS HOPKINS PRESS

London

DAVID NUTT, 270-271 STRAND

PRINTED BY W· DRUGULIN

PAPER FROM FERD· FLINSCH

Leipzig

דנה חלמא ופשרה נאמר קדם מלכא: אנתה מלכא מֶלך מלכיא די אלה 2,37.36
שמיא מלכותא חִסנא ותָקפא ויקָרא יהב לך: ובכל די דארין בני אנשא חיוַת 38
ברא ועוף שמיא יהב בידָך והשלטָך בכָלהון אנתה הוא ראשה די דהבא: ובתרָך 39
תקום מלכו אחֳרי ארעא מנָך ומלכו תליתיא אחרי די נחָשא די תשלט בכל
ארעא: ומלכו רביעיא תהוא תקיפה כפרזלא כל קבל די פרזלא מהַדק וחָשל מ
כלא וכפרזלא די מרָעע כל אלין תדק ותֵרע: ודי חזַיתה רגליא ואצבעָתא מנהון 41
חסף די פֶחָר ומנהון פרזל מלכו פלינה תהוה ומן נִצבתא די פרזלא להוא בה
כל קבל די חזַיתה פרזלא מעָרַב בחסף טינא: ואצבעָת רגליא מנהון פרזל ומנהון 42
חסף מן קצָת מלכותא תהוה תקיפה ומנַה תהוא תבירה: ודי חזַיתָ פרזלא 43
מעָרַב בחסף טינא מתערבין להֱון בזרע אנשא ולא להֱון דבקין דנה עם דנה
הֵא כדי פרזלא לא מתערַב עם חספא: וביומיהון די מלכיא אנון יקים אלה 44
שמיא מלכו די לעלמין לא תתחבַל ומלכותה לעם אחֳרן לא תשתבִק תדק ותָסֵף
כל אלֵן מלכוָתא והיא תקום לעלמיא: כל קבל די חזיתָ די מטורא אתגזֶרת אֶבן מה
די לא בידַין והַדֶקת חספא פרזלא נחשא כספא ודהבא אלה רב הודע למלכא
מה די להוא אחרי דנה ויציב חלמא ומהימן פשרה:
באדין מלכא נבוכדנצר נפל על אנפוהי ולדניאל סגִד ומנחה וניחחין אמר 46
לנסָכה לה: עָנה מלכא לדניאל ואָמר מן קְשט די אלהכון הוא אלה אלהין ומרה 47
מלכין וגָלה רזין די יכָלתָ למִגלֵא רזא דנה: אדין מלכא לדניאל רבי ומתנן רברבן 48
שגיאן יהב לה והשלטה על כל מדינת בבל ורב סִגנין על כל חכימי בבל:
ודניאל בעא מן מלכא ומני על עבידתא די מדינת בבל לשדרך מישך ועבד נגו 49
ודניאל בתרע מלכא:

נבוכדנצר מלכא עבד צלם די דהב רומה אמין שתין פתָיה אמין שִת 3,א
אקימה בבקְעת דורא במדינת בבל: ונבוכדנצר מלכא שלח למכנש לאֲחַשְׁדַרְפְּניא 2
סִגְניא ופחוָתא אֲדַרְגָזְריא גְדָבְריא דְתָבְריא תִפְתָיֵא וכל שלטני מדינתא למֵתֵא
לחנֻכַּת צלמא די הקים נבוכדנצר מלכא: באדין מתכנשין אחַשְדַרְפְּניא סִגְניא 3
ופחוָתא אדַרְגָזְריא גְדָבְריא דְתָבְריא תִפְתָיֵא וכל שלטוני מדינתא לחנֻכַּת צלמא
די הקים נבוכדנצר מלכא וקאמין לקבל צלמא די הקים נבכדנצר: וכרוזא קָרא 4
בחיל לכון אמרין עממיא אֻמיא ולשניא: בעדנא די תשמעון קל קרנא משרוקיתא ה
קיתרס שַבְּכא פסַנְתֵרין סומפֹניה וכל זני זְמָרא תפלון ותסגדון לצלם דהבא די
הקים נבוכדנצר מלכא: ומַן די לא יפֵל ויסגֻד בה שַעֲתא יתרמֵא לגוא אתון 6
נורא יקדתא: כל קבל דנה בה זִמְנא כדי שמעין כל עממיא קל קרנא משרוקיתא 7
קיתרס שַבְּכא פסַנְתֵרין סומפֹניה וכל זני זְמָרא נפלין כל עממיא אֻמיא ולשניא
סגדין לצלם דהבא די הקים נבוכדנצר מלכא: כל קבל דנה בה זִמְנא קְרבו 8
גֻבְרין כשדאין ואכלו קרציהון די יהודיא: ענו ואמרין לנבוכדנצר מלכא מלכא 9
לעלמין חֱיִי: אנתה מלכא שָׂמְתָּ טְעם די כל אנש די ישמע קל קרנא משרוקיתא י
קיתרס שבכא פסנתרין וסיפניא וכל זני זְמָרא יפֵל ויסגֻד לצלם דהבא: ומן 11
די לא יפֵל ויסגֻד יתרמֵא לגוא אתון נורא יקידתא: אתי גֻבְרין יהודאין די מנית 12
יתהון על עבידת מדינת בבל שדרך מישך ועבד נגו גֻבְריא אִלֵך לא שמו עליך
מלכא טעם לאלהך לא פלחין ולצלם דהבא די הקימת לא סגדין:
באדין נבוכדנצר ברגז וחמא אמר להיְתָיה לשדרך מישך ועבד נגו באדין 13
גֻבְריא אִלֵך היתָיו קדם מלכא: עָנה נבוכדנצר ואָמר להון הַצְדָא שדרך מישך 14
ועבד נגו לאלהַי לא איתיכון פלחין ולצלם דהבא די הקימת לא סגדין: כען הן טו

2,ה מלכא לְעָלמין חֱיִי אֱמַר חֶלְמא לעבדיך וּפִשְׁרא נְחַוֵּא: עֲנֵה מלכא וְאָמר
לכשדיא מלתה מִנִּי אזדא הן לא תהודעונני חלמא ופשרה הדמין תתעבדון
6 ובתיכון נְוָלִי יתשמון: והן חלמא ופשרה תְּהַחֲוֺן מתנן ונבזבה ויקר שגיא תְקַבלון
7 מן קֳדָמי להן חלמא ופשרה הַחֲוֺני: ענו תנְיָנות ואמרין מלכא חלמא יאמר
8 לעבדוהי ופשרה נְהַחֲוֵה: עֲנֵה מלכא וְאָמר מן יַצִּיב ידע אנה די עִדָּנא אנתון
9 זבנין כל קֳבֵל די חזיתון די אזדא מִנִּי מלתא: די הן חלמא לא תהודְעֻנַּני חדה
היא דָתכון ומלה כִדבה ושחיתה הִזְדְּמִנְתּוּן למאמר קֳדָמי עד די עִדָּנא ישתנא
להן חלמא אֱמַרו לי ואנדע די פשרה תְּהַחֲוֻנַּני:
י ענו כשדיא קדם מלכא ואמרין לא אתי אנש על יַבֶּשְׁתָּא די מלת מלכא
יוכל להחויה כל קבל די כל מלך רב ושליט מלה כדנה לא שאל לכל חרטם
11 וְאָשַׁף וכשדי: ומלתא די מלכה שָׁאֵל יקירה ואָחֳרָן לא אתי די יְחַוִּנַּהּ קֳדָם מלכא
12 להן אלהין די מְדָרהון עם בשרא לא איתוהי: כל קבל דנה מלכא בנס וקצף
13 שגיא ואמר להוֹבָדה לכל חכימי בבל: ודתא נפקת וחכימיא מתקטלין ובעו
דניאל וחברוהי להתקטלה:
14 באדין דניאל התיב עֵטא וטעם לאריוך רב טבחיא די מלכא די נפק לקטלה
טו לחכימי בבל: עָנה וְאָמר לאריוך שליטא די מלכא על מה דתא מְהַחצפה מן
16 קדם מלכא אדין מלתא הודע אריוך לדניאל: ודניאל על ובעא מן מלכא די זְמָן
17 ינתן לה ופשרא להחויה למלכא: אדין דניאל לביתה אזל ולחנניה מישאל ועזריה
18 חברוהי מלתא הודע: ורחמין למִבְעֵא מן קדם אלה שמיא על רזא דנה די לא
יהובדון דניאל וחברוהי עם שאר חכימי בבל:
19.כ אדין לדניאל בחֶזְוָא די ליליא רזא גֲלִי אדין דניאל בָּרִךְ לאלה שמיא: עָנה
דניאל וְאָמר להוא שמה די אלהא מְבָרַךְ מן עלמא ועד עלמא די חכמתא
21 וגבורתא די לה היא: והוא מְהַשְׁנֵא עִדָּניא וזִמְניא מְהַעְדֵּה מלכין ומְהָקֵים מלכין
22 יָהב חכמתא לחכימין ומנדעא לידעי בינה: הוא גָּלֵא עמיקתא ומְסַתְּרתא יָדַע מה
23 בחשוכא ונהירא עמה שְׁרֵא: לך אלה אבהתי מהודא ומְשַׁבַּח אנה די חכמתא
וגבורתא יהבת לי וכען הודעתני די בעינא מִנָּךְ די מלת מלכא הודעתנא:
24 כל קבל דנה דניאל על על אריוך די מַנִּי מלכא להובדא לחכימי בבל אזל
וכן אמר לה לחכימי בבל אל תהובד הַעֵלְנִי קדם מלכא ופשרא למלכא אֲחַוֵּא:
כה אדין אריוך בהתבְּהָלה הנעל לדניאל קדם מלכא וכן אמר לה די השכַּחַת גבר
26 מן בני גלותא די יהוד די פשרא למלכא יהודע: עָנה מלכא וְאָמר לדניאל די
27 שמה בלטשאצר האיתיך כָּהל להודְעֻתני חלמא די חֲזֵית ופשרה: עָנה דניאל
קדם מלכא וְאָמר רזא די מלכא שָׁאֵל לא חכימין אשפין חרטמין גזרין יכלין
28 להחויה למלכא: ברם איתי אלה בשמיא גָּלֵה רזין והודע למלכא נבוכדנצר מה
29 די להוא באחרית יומיא חלמך וחזוי ראשך על משכבך דנה הוא: אַנְתְּה מלכא
רעיונך על משכבך סְלִקו מה די להוא אחרי דנה וגָלֵא רזיא הודְעָךְ מה די
ל להוא: ואנה לא בחכמה די איתי בי מן כל חייא רזא דנה גֱּלִי לי להן על
דברת די פשרא למלכא יהודעון ורעיוני לבבך תנדע:
31 אנתה מלכא חָזֵה הֲוַיְתָ ואלו צלם חד שגיא צלמא דִכֵּן רב וזיוה יתיר קאם
32 לקבלך וְרֵוֵהּ דחיל: הוא צלמא ראשה די דהב טב חדוהי ודְרָעוהי די כסף מעוהי
34.33 ויַרְכָתֵהּ די נְחָשׁ: שקוהי די פרזל רגלוהי מנהון די פרזל ומנהון די חסף: חָזֵה
הֲוַיְתָ עד די התגְּזֶרֶת אבן די לא בִידַיִן ומְחָת לצלמא על רגלוהי די פרזלא
לה וחספא והַדֵּקֶת המון: באדין דקו כחדה ‹2›חספא פרזלא נְחָשׁא כספא ודהבא
והוו כעור מן אִדְּרֵי קַיִט ונשא המון רוחא וכל אתר לא השתכח להון ואבנא די
מְחָת לצלמא הֲוָת לטור רב ומְלָאת כל ארעא:

4,11 שמיא נָחִת׃ קָרֵא בחיל וכן אָמַר גֹּדּוּ אילנא וקַצִּצוּ ענפוהי אַתַּרוּ עפיַהּ ובַדַּרוּ
12 אנבהּ תְּנֻד חיותא מן תחתוהי וצפריא מן ענפוהי׃ ברם עִקַּר שרשוהי בארעא
שְׁבֻקוּ ובֶאֱסוּר די פרזל ונחש בדִתְאָא די ברא ובטל שמיא יצטבע ועם חיותא
13 חֲלָקֵהּ בעשַׂב ארעא׃ לבבהּ מן אנשא ישנון ולבב חיוא יתיהִב להּ ושבעה עדנין
14 יחלפון עלוהי׃ בגזֵרת עירין פִּתְגָמָא ומֵאמר קדישין שְׁאֵלְתָא עַל דברת די ינדעון
חייא די שליט עליא במלכות אנשא ולמַן די יצבא יִתְּנִנַּהּ ושפל אנשא יקים
טו עֲלַהּ׃ דנה חלמא חֲזֵית אנה מלכא נבוכדנצר ואנתה בלטשאצר פשרא אֱמַר
כל קבל די כל חכימי מלכותי לא יכלין פשרא להודעותני ואנתה כהל די רוח
אלהין קדישין בך׃
16 אדין דניאל די שמהּ בלטשאצר אשתוֹמַם כשעה חדא ורעינֹהי יְבַהֲלֻנֵּהּ עָנֵה
מלכא וְאָמַר בלטשאצר חלמא ופשרא אל יְבַהֲלָךְ עָנֵה בלטשאצר וְאָמַר מראי
17 חלמא לשנאיך ופשרהּ לעריך׃ אילנא די חֲזַיְתָ די רבה ותקף ורומהּ ימטא לשמיא
18 וחזותהּ לכל ארעא׃ ועפיהּ שפיר ואנבהּ שגיא ומזון לכלא בהּ תחתוהי תדור
19 חיות ברא ובענפוהי ישכנן צפרי שמיא׃ אנתה הוא מלכא די רְבַיְתְ ותקפת
כ ורבותך רבת ומטת לשמיא ושלטנך לסוף ארעא׃ ודי חזה מלכא עיר וקדיש
נָחִת מן שמיא וְאָמַר גֹּדּוּ אילנא וחבלוהי ברם עִקַּר שרשוהי בארעא שְׁבֻקוּ
ובאֱסוּר די פרזל ונחש בדתאא די ברא ובטל שמיא יצטבע ועם חיות ברא
21 חֲלָקֵהּ עד די שבעה עדנין יחלפון עלוהי׃ דנה פשרא מלכא וגזֵרת עליא היא די
22 מְטָת על מראי מלכא׃ ולך טרדין מן אנשא ועם חיות ברא להוה מדרך ועשבא
כתורין לך יטַעמון ומטל שמיא לך מצַבעין ושבעה עדנין יַחְלְפוּן עליך עד די
23 תנדע די שליט עליא במלכות אנשא ולמַן די יצבא יִתְּנִנַּהּ׃ ודי אמרו למשבק
24 עִקַּר שרשוהי די אילנא מלכותך לך קימה מן די תנדע די שלטן שמיא׃ להן מלכא
מלכי ישפר עליך וחטָיָך בצדקה פרק ועויתך במִחַן ענָיִן הן תהוה ארכָה לשלותך׃
26.כה כלא מטא על נבוכדנצר מלכא׃ לקְצָת ירחין תרי עשר על היכל מלכותא
27 די בבל מהלך הוה׃ עָנֵה מלכא וְאָמַר הלא דא היא בבל רבתא די אנה בְנַיְתַהּ
28 לבית מלכו בתקף חסני וליקר הדרי׃ עוד מלתא בפֻם מלכא קל מן שמיא נפל
29 לך אמרין נבוכדנצר מלכא מלכותא עדָת מנך׃ ומן אנשא לך טרדין ועם חיות
ברא מדרך עשבא כתורין לך יטַעמון ושבעה עדנין יַחְלְפוּן עליך עד די תנדע
ל די שליט עליא במלכות אנשא ולמַן די יצבא יִתְּנִנַּהּ׃ בהּ שַׁעֲתָא מלתא סָפַת
על נבוכדנצר ומן אנשא טריד ועשבא כתורין יאכל ומטל שמיא גשמהּ יצטבע
עד די שערהּ כנשרין רבה וטפרוהי כצפרין׃
31 ולקְצָת יומיא אנה נבוכדנצר עיני לשמיא נטלת ומנדעי עלי יתוב ולעליא
בָּרְכֵת ולחי עלמא שבחת והדרת די שלטנהּ שלטן עלם ומלכותהּ עם דר ודר׃
32 וכל דארי ארעא כלה חשיבין וכמצביַהּ עָבֵד בחיל שמיא ודארי ארעא ולא איתי
33 די ימַחא בידהּ ויאמר להּ מה עבדת׃ בהּ זמנא מנדעי יתוב עלי וליקר מלכותי
הדרי וזוי יתוב עלי ולי הדברי ורברבני יבעון ועל מלכותי הָתְקְנַת ורבו יתירה
34 הוּסְפַת לי׃ כען אנה נבכדנצר משבח ומרומם ומהדר למלך שמיא די כל מעבדוהי
קשוט וארחתהּ דין ודי מהלכין בגוה יכל להשפלה׃

5.א בלשאצר מלכא עבד לְחֶם רב לרברבנוהי אלף ולקֳבל אלפא חמרא שָׁתֵה׃
2 בלשאצר אמר בטעם חמרא להיתיה למאני דהבא וכספא די הנפק נבוכדנצר
אבוהי מן היכלא די בירושלם וישתון בהון מלכא ורברבנוהי שגלתהּ ולחנתהּ׃
3 באדין היתיו מאני דהבא וכספא די הנפקו מן היכלא די בית אלהא די בירושלם

3 איתיכון עתידין די בעדנא די תשמעון קל קרנא משרוקיתא קיתרס שבכא פסנתרין
וסומפניה וכל זני זמרא תפלון ותסגדון לצלמא די עבדת והן לא תסגדון בהּ
שעתא תתרמון לגוא אתון נורא יקדתא ומן הוא אלהּ די ישיזבנכון מן ידי:
16 ענו שדרך מישך ועבד נגו ואמרין למלכא נבוכדנצר מלכא לא חשחין אנחנא
17 על דנה פתגם להתבותך: הן איתי אלהנא די אנחנא פלחין יכל לשיזבותנא מן
18 אתון נורא יקדתא ומן ידך מלכא ישיזב: והן לא ידיע להוא לך מלכא די לאלהך
לא איתנא פלחין ולצלם דהבא די הקימת לא נסגד:
19 באדין נבוכדנצר התמלי חמא וצלם אנפוהי אשתנו על שדרך מישך ועבד
כ נגו ענה ואמר למזא לאתונא חד שבעה על די חזה למזיה: ולגברין גברי חיל
די בחילהּ אמר לכפתה לשדרך מישך ועבד נגו למרמא לאתון נורא יקדתא:
21 באדין גבריא אלך כפתו בסרבליהון פטישיהון וכרבלתהון ולבושיהון ורמיו לגוא
22 אתון נורא יקידתא: כל קבל דנה מן די מלת מלכא מחצפה ואתונא אזה יתירה
23 גבריא אלך די הסקו לשדרך מישך ועבד נגו קטל המון שביבא די נורא: וגבריא
24 אלך תלתהון שדרך מישך ועבד נגו נפלו לגוא אתון נורא יקדתא מכפתין: אדין
נבוכדנצר מלכא תוהּ וקם בהתבהלה ענה ואמר להדברוהי הלא גברין תלתה
כה רמינא לגוא נורא מכפתין ענין ואמרין למלכא יציבא מלכא: ענה ואמר הא
אנה חזה גברין ארבעה שרין מהלכין בגוא נורא וחבל לא איתי בהון ורוהּ די
רביעיא דמה לבר אלהין:
26 באדין קרב נבוכדנצר לתרע אתון נורא יקדתא ענה ואמר שדרך מישך
ועבד נגו עבדוהי די אלהא עליא פקו ואתו באדין נפקין שדרך מישך ועבד נגו
27 מן גוא נורא: ומתכנשין אחשדרפניא סגניא ופחותא והדברי מלכא חזין לגבריא
אלך די לא שלט נורא בגשמיהון ושער ראשהון לא התחרך וסרבליהון לא שנו
28 וריח נור לא עדת בהון: ענה נבוכדנצר ואמר בריך אלההון די שדרך מישך
ועבד נגו די שלח מלאכהּ ושיזב לעבדוהי די התרחצו עלוהי ומלת מלכא שניו
29 ויהבו גשמיהון די לא יפלחון ולא יסגדון לכל אלהּ להן לאלההון: ומני שים טעם
די כל עם אמה ולשן די יאמר שלה על אלההון די שדרך מישך ועבד נגוא
הדמין יתעבד וביתהּ נולי ישתוה כל קבל די לא אתי אלהּ אחרן די יכל להצלה
ל כדנה: באדין מלכא הצלח לשדרך מישך ועבד נגו במדינת בבל:

31 נבוכדנצר מלכא לכל עממיא אמיא ולשניא די דארין בכל ארעא שלמכון
33.32 ישגא: אתיא ותמהיא די עבד עמי אלהא עליא שפר קדמי להחויה: אתוהי כמה
רברבין ותמהוהי כמה תקיפין מלכותהּ מלכות עלם ושלטנהּ עם דר ודר:
4,2.א אנה נבוכדנצר שלה הוית בביתי ורענן בהיכלי: חלם חזית וידחלנני והרהרין
3 על משכבי וחזוי ראשי יבהלנני: ומני שים טעם להנעלה קדמי לכל חכימי בבל
4 די פשר חלמא יהודענני: באדין עללין חרטמיא אשפיא כשדיא וגזריא וחלמא
ה אמר אנה קדמיהון ופשרהּ לא מהודעין לי: ועד אחרין על קדמי דניאל די
שמהּ בלטשאצר כשם אלהי ודי רוח אלהין קדישין בהּ וחלמא קדמוהי אמרת:
6 בלטשאצר רב חרטמיא די אנה ידעת די רוח אלהין קדישין בך וכל רז לא אנס
לך חזוי חלמי די חזית ופשרהּ אמר:
8.7 וחזוי ראשי על משכבי חזה הוית ואלו אילן בגוא ארעא ורומהּ שגיא: רבה
9 אילנא ותקף ורומהּ ימטא לשמיא וחזותהּ לסוף כל ארעא: עפיהּ שפיר ואנבהּ
שגיא ומזון לכלא בהּ תחתוהי תטלל חיות ברא ובענפוהי ידרון צפרי שמיא
י ומנהּ יתזין כל בשרא: חזה הוית בחזוי ראשי על משכבי ואלו עיר וקדיש מן

שפר קדם דריוש והקים על מלכותא לאחשדרפניא מאה ועשרין די להון 6,2
בכל מלכותא׃ ועלא מנהון סרכין תלתה די דניאל חד מנהון די להון אחשדרפניא 3
אלין יהבין להון טעמא ומלכא לא להוא נזק׃ אדין דניאל דנה הוה מתנצח על 4
סרכיא ואחשדרפניא כל קבל די רוח יתירא בה ומלכא עשית להקמותה על כל
מלכותא׃ אדין סרכיא ואחשדרפניא הוו בעין עלה להשכחה לדניאל מצד מלכותא ה
וכל עלה ושחיתה לא יכלין להשכחה כל קבל די מהימן הוא וכל שלו ושחיתה
לא השתכחת עלוהי׃ אדין גבריא אלך אמרין די לא נהשכח לדניאל דנה כל 6
עלה להן השכחנא עלוהי בדת אלהה׃ אדין סרכיא ואחשדרפניא אלן הרגשו על 7
מלכא וכן אמרין לה דריוש מלכא לעלמין חיי׃ אתיעטו כל סרכי מלכותא סגניא 8
ואחשדרפניא הדבריא ופחותא לקימה קים מלכא ולתקפה אסר די כל די יבעא
בעו מן כל אלה ואנש עד יומין תלתין להן מנך מלכא יתרמא לגב אריותא׃
כען מלכא תקים אסרא ותרשם כתבא די לא להשניה כדת מדי ופרס די לא 9
תעדא׃ כל קבל דנה מלכא דריוש רשם כתבא ואסרא׃ י

ודניאל כדי ידע די רשים כתבא על לביתה וכוין פתיחן לה בעליתה נגד 11
ירושלם וזמנין תלתה ביומא הוא ברך על ברכוהי ומצלא ומודא קדם אלהה כל
קבל די הוא עבד מן קדמת דנה׃ אדין גבריא אלך הרגשו והשכחו לדניאל בעה 12
ומתחנן קדם אלהה׃ באדין קרבו ואמרין קדם מלכא על אסר מלכא הלא אסר 13
רשמת די כל אנש די יבעא מן כל אלה ואנש עד יומין תלתין להן מנך מלכא
יתרמא לגוב אריותא ענה מלכא ואמר יציבא מלתא כדת מדי ופרס די לא
תעדא׃ באדין ענו ואמרין קדם מלכא די דניאל די מן בני גלותא די יהוד לא 14
שם עליך מלכא טעם ועל אסרא די רשמת וזמנין תלתה ביומא בעא בעותה׃
אדין מלכא כדי מלתא שמע שגיא באש עלוהי ועל דניאל שם בל לשיזבותה טו
ועד מעלי שמשא הוה משתדר להצלותה׃ באדין גבריא אלך הרגשו על מלכא 16
ואמרין למלכא דע מלכא די דת למדי ופרס די כל אסר וקים די מלכא יהקים
לא להשניה׃ באדין מלכא אמר והיתיו לדניאל ורמו לגבא די אריותא ענה מלכא 17
ואמר לדניאל אלהך די אנתה פלח לה בתדירא הוא ישיזבנך׃ והיתית אבן חדה ושמת 18
על פם גבא וחתמה מלכא בעזקתה ובעזקת רברבנוהי די לא תשנא צבו בדניאל׃

אדין אזל מלכא להיכלה ובת טות ודחון לא הנעל קדמוהי ושנתה נדת 19
עלוהי׃ באדין מלכא בשפרפרא יקום בנגהא ובהתבהלה לגבא די אריותא אזל׃ כ
וכמקרבה לגבא לדניאל בקל עציב זעק ענה מלכא ואמר לדניאל דניאל עבד 21
אלהא חיא אלהך די אנתה פלח לה בתדירא היכל לשיזבותך מן אריותא׃ אדין 22
דניאל עם מלכא מלל מלכא לעלמין חיי׃ אלהי שלח מלאכה וסגר פם אריותא 23
ולא חבלוני כל קבל די קדמוהי זכו השתכחת לי ואף קדמיך מלכא חבולא לא
עבדת׃ באדין מלכא שגיא טאב עלוהי ולדניאל אמר להנסקה מן גבא והסק 24
דניאל מן גבא וכל חבל לא השתכח בה די הימן באלהה׃ ואמר מלכא והיתיו כה
גבריא אלך די אכלו קרצוהי די דניאל ולגב אריותא רמו אנון בניהון ונשיהון
ולא מטו לארעית גבא עד די שלטו בהון אריותא וכל גרמיהון הדקו׃

באדין דריוש מלכא כתב לכל עממיא אמיא ולשניא די דארין בכל ארעא 26
שלמכון ישגא׃ מן קדמי שים טעם די בכל שלטן מלכותי להון זאעין ודחלין מן 27
קדם אלהה די דניאל די הוא אלהא חיא וקים לעלמין ומלכותה די לא תתחבל
ושלטנה עד סופא׃ משיזב ומצל ועבד אתין ותמהין בשמיא ובארעא די שיזיב לדניאל 28
מן יד אריותא׃

ודניאל דנה הצלח במלכות דריוש ובמלכות כורש פרסיא׃ 29

5,4 ואשתיו בהון מלכא ורברבנוהי שגלתה ולחֵנתה: אשתיו חמרא ושבחו לאלהי
דהבא וכספא נחשא פרזלא אעא ואבנא:
ה בַּהּ שַׁעֲתָא נפקו אצבען די יד אנש וכתבן לקֳבל נֶברשתא על גירא די כתַל
6 היכלא די מלכא ומלכא חָזה פס ידא די כתבא: אדין מלכא זיוהי שנוהי ורעינהי
7 יבהלונה וקטרי חרצה משתרין וארכֻבָּתה דא לדא נקשן: קָרא מלכא בחיל
להֶעלה לאשפיא כשדיא וגזריא עָנה מלכא ואָמר לחכימי בבל די כל אנש די
יקרה כתבה דנה ופשרה יחַוִּנני ארגונא ילבש והמניכא די דהבא על צוארה
8 ותלתי במלכותא ישלַט: אדין עללין כל חכימי מלכא ולא כהלין כתבא למקרא
9 ופשרא להודעה למלכא: אדין מלכא בלשאצר שגיא מתבהַל וזיוהי שנַין עלוהי
י ורברבנוהי משתבשין: מלכתא לקֳבל מלי מלכא ורברבנוהי לבית משתיא עללת
ענָת מלכתא ואָמרת מלכא לעלמין חֱיי אל יבהלוך רעיונך וזיוך אל ישתנו:
11 אתי גבר במלכותך די רוח אלהין קדישין בה וביומי אבוך נַהירו ושָׂכלתנו וחכמה
כחכמת אלהין השתכַחת בה ומלכא נבוכדנצר אבוך רב חרטֻמין אשפין כשדאין
12 גזרין הֲקימה אבוך מלכא: כל קבל די רוח יתירה ומנדע ושָׂכלתנו ומפשר חלמין
ואחוית אחידן ומשרא קטרין השתכַחת בה בדניאל די מלכא שם שמה בלטשאצר
כען דניאל יתקרי ופשרה יהחוה:
13 באדין דניאל הֻעל קדם מלכא עָנה מלכא ואָמר לדניאל אנתה הוא דניאל
14 די מן בני גלותא די יהוד די היתי מלכא אבי מן יהוד: ושמעת עליך די רוח
טו אלהין בך ונהירו ושָׂכלתנו וחכמה יתירה השתכַחת בך: וכען הֻעַלו קדמי חכימיא
אשפיא די כתבה דנה יקרון ופשרה להודעתני ולא כהלין פשר מלתא להחויה:
16 ואנה שמעת עליך די תוכל פשרין למפשר וקטרין למשרא כען הן תוכל כתבא
למקרא ופשרה להודעותני ארגונא תלבש והמניכא די דהבא על צוארך ותלתא
במלכותא תשלַט:
17 באדין עָנה דניאל ואָמר קֳדם מלכא מתנתך לך להוין ונבזביתך לאחרן הב
18 ברם כתבא אקרא למלכא ופשרא אהודענה: אנתה מלכא אלהא עליא מלכותא
19 ורבותא ויקרא והדרא יהב לנבכדנצר אבוך: ומן רבותא די יהב לה כל עממיא
אֻמיא ולשניא הוו זאעין ודחלין מן קדמוהי די הוא צָבא הוה קָטל ודי הוה צבא
כ הוה מַחֵא ודי הוה צָבא הוה מרים ודי הוא צבא הוא משפל: וכדי רִם לבבה
21 ורוחה תקפת להזדה הָנחת מן כָּרסא מלכותה ויקרה הֶעדיו מנה: ומן בני
אנשא טריד ולבבה עם חיותא שוי ועם ערדיא מדורה עשבא כתורין יטעמונה
ומטל שמיא גשמה יצטבע עד די ידע די שליט אלהא עליא במלכות אנשא
22 ולמַן די יצבא יהקים עליה: ואנתה ברה בלשאצר לא השפלת לבבך כל קבל
23 די כל דנה ידעת: ועל מרא שמיא התרוממת ולמאניא די ביתה היתיו קדמיך
ואנתה ורברבניך שגלתך ולחנתך חמרא שתַין בהון ולאלהי כספא ודהבא נחשא
פרזלא אעא ואבנא די לא חזַין ולא שמעין ולא ידעין שבחת ולאלהא די נשמתך
24 בידה וכל ארחתך לה לא הדרת: באדין מן קדמוהי שליח פסא די ידא וכתבא
כה דנה רשים: ודנה כתבא די רשים

מנא מנא תקל ופרסין:

27.26 דנה פשר מלתא מנא מנה אלהא מלכותך והשלמה: תקל תקִלתא במאזניא
28 והשתכַחת חסיר: פרס פריסת מלכותך ויהיבת למדי ופרס:
29 באדין אמר בלשאצר והלבשו לדניאל ארגונא והמניכא די דהבא על
ל צוארה והכרזו עלוהי די להוא שליט תלתא במלכותא: בה בליליא קטיל בלשאצר
6,א מלכא כשדיא: ודריוש מדיא קבל מלכותא כבר שנין שתין ותרתין:

בשנת שלוש למלכות בלשאצר המלך חזון נראה אלי אני דניאל אחרי 8,א
הנראה אלי בתחלה: ואראה בחזון ויהי בראתי ואני בשושן הבירה אשר בעילם 2
המדינה ואראה בחזון ואני הייתי על אובל אולי:
ואשא עיני ואראה והנה איל אחד עמד לפני האבל ולו קרנים והקרנים 3
גבהות והאחת גבהה מן השנית והגבהה עלה באחרנה: ראיתי את האיל מנגח 4
ימה וצפונה ונגבה וכל חיות לא יעמדו לפניו ואין מציל מידו ועשה כרצנו
והגדיל: ואני הייתי מבין והנה צפיר העזים בא מן המערב על פני כל הארץ ה
ואין נוגע בארץ והצפיר קרן חזות בין עיניו: ויבא עד האיל בעל הקרנים אשר 6
ראיתי עמד לפני האבל וירץ אליו בחמת כחו: וראיתיו מגיע אצל האיל ויתמרמר 7
אליו ויך את האיל וישבר את שתי קרניו ולא היה כח באיל לעמד לפניו
וישליכהו ארצה וירמסהו ולא היה מציל לאיל מידו: וצפיר העזים הגדיל עד מאד 8
וכעצמו נשברה הקרן הגדלה ותעלנה אחרות ארבע תחתיה לארבע רוחות
השמים:
ומן האחת מהם יצא קרן אחרת צעירה ותגדל יתר אל הנגב ואל המזרח 9
ואל הצבי: ותגדל עד צבא השמים ותפל ארצה מן הצבא ומן הכוכבים ותרמסם: י
ועד שר הצבא הגדיל וממנו הרים התמיד והשלך מכון מקדשו: וצבא תנתן 12.11
על התמיד בפשע ותשלך אמת ארצה ועשתה והצליחה:
ואשמעה אחד קדוש מדבר ויאמר אחד קדוש לפלמוני המדבר עד מתי 13
החזון התמיד והפשע שמם תת וקדש וצבא מרמס: ויאמר אלי עד ערב בקר 14
אלפים ושלש מאות ונצדק קדש:
ויהי בראתי אני דניאל את החזון ואבקשה בינה והנה עמד לנגדי כמראה טו
גבר: ואשמע קול אדם בין אולי ויקרא ויאמר גבריאל הבן להלז את המראה: 16
ויבא אצל עמדי ובבאו נבעתי ואפלה על פני ויאמר אלי הבן בן אדם כי לעת 17
קץ החזון: ובדברו עמי נרדמתי על פני ארצה ויגע בי ויעמידני על עמדי: 18
ויאמר הנני מודיעך את אשר יהיה באחרית הזעם כי למועד קץ: 19
האיל אשר ראית בעל הקרנים מלכי מדי ופרס: והצפיר השעיר מלך יון 21.כ
והקרן הגדולה אשר בין עיניו הוא המלך הראשון: והנשברת ותעמדנה ארבע 22
תחתיה ארבע מלכיות מגוי יעמדנה ולא בכחו: ובאחרית מלכותם כהתם 23
הפשעים יעמד מלך עז פנים ומבין חידות: ועצם כחו ולא בכחו ונפלאות ישחית 24
והצליח ועשה והשחית עצומים ועם קדושים: ועל שכלו והצליח מרמה בידו כה
ובלבבו יגדיל ובשלוה ישחית רבים ועל שר שרים יעמד ובאפס יד ישבר:
ומראה הערב והבקר אשר נאמר אמת הוא ואתה סתם החזון כי לימים 26
רבים:
ואני דניאל נהייתי ונחליתי ימים ואקום ואעשה את מלאכת המלך ואשתומם 27
על המראה ואין מבין:

בשנת אחת לדריוש בן אחשורוש מזרע מדי אשר המלך על מלכות כשדים: 9,א
בשנת אחת למלכו אני דניאל בינתי בספרים מספר השנים אשר היה דבר יהוה 2
אל ירמיה הנביא למלאות לחרבות ירושלם שבעים שנה: ואתנה את פני אל 3
אדני האלהים לבקש תפלה ותחנונים בצום ושק ואפר: ואתפללה ליהוה אלהי 4
ואתודה ואמרה
אנא אדני האל הגדול והנורא שמר הברית והחסד לאהביו ולשמרי מצותיו:
חטאנו ועוינו והרשענו ומרדנו וסור ממצותך וממשפטיך: ולא שמענו אל עבדיך 6.ה

7,א בשנת חדה לבלשאצר מֶלֶךְ בבל דניאל חֵלֶם חזה וְחֶזְוֵי ראשׁהּ על משכבהּ
2 באדין חלמא כתב ראש מלין אמר: עָנֵה דניאל וְאָמַר
3 חָזֵה הֲוֵית בְּחֶזְוִי עם ליליא וארו ארבע רוחי שמיא מגיחָן לימא רבא: וארבע
4 חיוָן רברבן סלקָן מן ימא שנין דא מן דא: קדמָיתא כאריה ונפין די נשר לה
חָזֵה הֲוֵית עד די מריטו גפֵּיהּ ונטילת מן ארעא ועל רגלַין כאנש הֳקימת ולבב
ה אנש יהיב לַהּ: וארו חיוה אָחֳרִי תנְינה דמיה לדב ולשטר חד הֳקִמַת ותלָת
6 עלעין בפֻמַּהּ בין שניהּ וכן אמרין לה קומי אֲכֻלִי בשר שגיא: באתר דנה חזה
הוית וארו אחרי כנמַר ולה גפין ארבע די עוף על גַּבַּהּ וארבעה ראשין לחיוְתא
7 וְשָׁלְטָן יהיב להּ: באתר דנה חזה הוית בחזוי ליליא וארו חיוה רביעיא דחילה
ואימתני ותקיפא יתירה ושנַּין די פרזל לה רברבן אכלה ומַדֱּקָה ושאָרא ברגלַיהּ
8 רפסה והיא משַׁניא מן כל חיוָתא די קֳדָמַיהּ וקרנַין עשר לה: משתַּכַּל הוית
בקרניא ואלו קֶרֶן אחרי זעירה סלִקַת ביניהון ותלָת מן קרניא קדמָיָתא אתעקַרו
מן קדמיהּ ואלו עַיְנִין כעַיְנֵי אנשא בקרנא דא וּפֻם ממלל רברבָן:
9 חָזֵה הוית עד די כרסָוָן רמיו ועתיק יומין יתִב לבושהּ כתלַג חִוָּר וּשְׂעַר
י ראשהּ כעֲמַר נקֵא כרסיַהּ שביבין די נור גַּלְגִּלּוֹהִי נור דָּלִק: נְהַר די נור נָגֵד וְנָפֵק
מן קדמוהי אֶלֶף אלפין ישַׁמשונַהּ ורבו רִבְבָן קדמוהי יקומון דינא יְתִב וספרין
11 פתיחו: חזה הוית באדין מן קל מליא רברבָתא די קרנא ממללא חזה הוית עד
12 די קטילת חיוְתא והובד גשמהּ ויהיבת ליקַדת אֶשָּׁא: ושאָר חיוָתא הֶעְדִּיו
13 שָׁלְטָנהון וארכָה בחיין יהיבת להון עד זמן ועדָן: חזה הוית בחזוי ליליא וארו
עם ענָני שמיא כבר אנש אָתֵה הוא ועד עתיק יומיא מטה וקדמוהי הקרבוהי:
14 ולהּ יהִב שָׁלְטָן ויקָר ומלכו וכל עממיא אֻמַיָּא ולשניא לה יפלחון שלטנהּ שלטן
עלם די לא יֶעְדֵּה ומלכותהּ די לא תתחבַּל:
16.טו אֶתְכְּרִיַּת רוחי אנה דניאל בגוא נִדְנֶהּ וחזוי ראשי יבַהֲלֻנַּנִי: קרבֵת על חד
17 מן קאָמיא ויציבא אבעא מנהּ על כל דנה ואמר לי ופשר מליא יהודעִנַּנִי: אִלֵּין
18 חיוָתא רברבָתא די אנין ארבע ארבעה מלכין יקומון מן ארעא: ויקַבלון מלכותא
19 קדישי עֶלְיוֹנִין ויַחְסנון מלכותא עד עלמא ועד עלם עלמיא: אדין צבית ליצַּבא
על חיותא רביעיתא די הוָת שָׁניה מן כלהון דחילה יתירה שניהּ די פרזל וטפריהּ
כ די נחש אכלה מַדֱּקָה ושאָרא ברגליהּ רפסה: ועל קרניא עשר די בראשהּ ואחרי
די סלקַת ונפלו מן קדמיהּ תלָת וקרנא דִכֵּן ועינין לה ופם ממלל רברבָן וחֶזְוַהּ
22.21 רב מן חברתהּ: חזה הוית וקרנא דִכֵּן עבדא קרָב עם קדישין ויכלה להן: עד די
אתה עתיק יומיא ודינא ׳יתִב ושלטנא׳ יהב לקדישי עליונין וזמנא מטה ומלכותא
החסִנו קדישין:
23 כן אמר חיותא רביעיתא מלכו רביעיא תהוא בארעא די תשנא מן כל
24 מלכוָתא ותאכל כל ארעא ותדְשִׁנַּהּ ותַדִּקִנַּהּ: וקרניא עשר מנהּ מלכותא עשרה
מלכין יקֻמון ואחרן יקום אחריהן והוא ישנא מן קדמיא ותלָתה מלכין יהשפִּל:
כה ומלין לצד עליא ימלִּל ולקדישי עליונין יבלא ויסבר להשנָיה זמנין ודת ויתיַהבון
26 בידהּ עד עדּן ועדּנין ופלג עדן: ודינא יְתִב ושלטנהּ יהעדון להשמָדה
27 ולהובדה עד סופא: ומלכותא ושלטנא ורבותא די מלכוָת תחות כל שמיא
יהיבת לעם קדישי עליונין מלכותהּ מלכות עלם וכל שלטניא לה יפלחון
וישתמְעון:
28 עד כה סופא די מִלְּתא אנה דניאל שגיא רעיוני יבַהֲלֻנַּנִי וזיוי ישתַּנּוֹן עלי
ומִלְּתא בלבי נטרֵת:

אופז: וגויתו כתרשיש ופניו כמראה ברק ועיניו כלפידי אש וזרעתיו ומרגלתיו 10,6
כעין נחשת קָלָל וקול דבריו כקול המון: וראיתי אני דניאל לבדי את המראה 7
והאנשים אשר היו עמי לא ראו את המראה אֲבָל חרדה גדלה נפלה עליהם
ויברחו בהֵחָבֵא: ואני נשארתי לבדי ואראה את המראה הגדלה הזאת ולא נשאר 8
בי כח והודי נהפך עלי למשחית ולא עצרתי כח:
ואשמע את קול דבריו וכשמעי את קול דבריו ואני הייתי נרדם על פני 9
ופני ארצה: והנה יד נגעה בי ותניעני על ברכי וכפות ידי: ויאמר אלי דניאל י.11
איש חמדות הבן בדברים אשר אנכי דבר אליך ועמד על עמדך כי עתה שֻׁלחתי
אליך ובדברו עמי את הדבר הזה עמדתי מרעיד:
ויאמר אלי אל תירא דניאל כי מן היום הראשון אשר נתת את לבך להבין 12
ולהתענות לפני אלהיך נשמעו דבריך ואני באתי בדבריך: ושר מלכות פרס עֹמד 13
לנגדי עשרים ואחד יום והנה מיכאל אחד השרים הראשנים בא לעזרני ואני
‹ה›ותרתי‹ו› שם אצל מלכי פרס: ובאתי להבינך את אשר יִקְרָה לעמך באחרית 14
הימים כי עוד חזון לימים:
ובדברו עמי כדברים האלה נתתי פני ארצה ונאלמתי: והנה כדמות בני טו.16
אדם נגע על שפתי ואפתח פי ואדברה ואמרה אל העמד לנגדי אדני במראה
נהפכו צירי עלי ולא עצרתי כח: והיך יוכל עבד אדני זה לדבר עם אדני זה 17
ואני מעתה לא יעמד בי כח ונשמה לא נשארה בי: ויסף ויגע בי כמראה אדם 18
ויחזקני: ויאמר אל תירא איש חמדות שלום לך חזק וחזק וכדברו עמי התחזקתי 19
ואמרה ידבר אדני כי חזקתני:
ויאמר הֲידעת למה באתי אליך ועתה אשוב להלחם עם שר פרס ואני יוצא כ
והנה שר יון בא: אֲבָל אגיד לך את הרשום בכתב אמת ואין אחד מתחזק עמי 21
על אלה כי אם מיכאל שרכם: ואני בשנת אחת לדריוש המדי עָמְדִי למחזיק 11,א
ולמעוז לו: ועתה אמת אגיד לך 2
הנה עוד שלשה מלכים עמדים לפרס והרביעי יעשיר עשר גדול מכל וכחֶזְקתו
בעָשְׁרו יעיר הכל את מלכות יון: ועמד מלך גבור ומשל ממשל רב ועשה כרצונו: 3
וכעמדו תשבר מלכותו ותֵחָץ לארבע רוחות השמים ולא לאחריתו ולא כמשלו 4
אשר משל כי תנתש מלכותו ולאחרים מלבד אלה:
ויחזק מלך הנגב ומן שריו ויחזק עליו ומשל ממשל רב ממשלתו: ולקץ ה.6
שנים יתחבָּרו ובת מלך הנגב תבוא אל מלך הצפון לעשות מישרים ולא
תעצר כוח הזרוע ולא יעמד וזרעו ותנתן היא ומביאיה והילדה ומחזקה
בעתים:
ועמד מנֵּצר שרשיה כַּנּו ויבא אל החיל ויבא במעוז מלך הצפון ועשה 7
בהם והחזיק: וגם אלהיהם עם נסכיהם עם כלי חמדתם כסף וזהב בשבי יבא 8
מצרים והוא שנים יעמד ממלך הצפון: ובא במלכות מלך הנגב ושב אל 9
אדמתו:
ובניו יתגרו ואספו המון חילים רבים ובא בוא ושטף ועבר וישב ויתגרו עד י
מעֻזה: ויתמרמר מלך הנגב ויצא ונלחם עמו עם מלך הצפון והעמיד המון רב 11
ונתן ההמון בידו: ונשא ההמון ירום לבבו והפיל רבאות ולא יעוז: ושב מלך 12.13
הצפון והעמיד המון רב מן הראשון ולקץ העתים שנים יבוא בוא בחיל גדול
וברכוש רב: ובעתים ההם רבים יעמדו על מלך הנגב ובני פריצי עמך ינשאו 14
להעמיד חזון ונכשלו: ויבא מלך הצפון וישפך סוללה ולכד עיר מבצרות וזרעות טו
הנגב לא יעמדו ועם מבחריו ואין כח לעמד: ויעש הבא אליו כרצונו ואין עומד 16
לפניו ויעמד בארץ הצבי וכָלָה בידו: וישם פניו לבוא בתקף כל מלכותו וישרים 17

9,7 הנבאים אשר דברו בשמך אל מלכינו שרינו ואבתינו ואל כל עם הארץ: לך
אדני הצדקה ולנו בשת הפנים כיום הזה לאיש יהודה ולישבי ירושלם ולכל
ישראל הקרבים והרחקים בכל הארצות אשר הדחתם שם במעלם אשר מעלו בך:
9.8 יהוה לנו בשת הפנים למלכינו לשרינו ולאבתינו אשר חטאנו לך: לאדני אלהינו
הרחמים והסלחות כי מרדנו בו:
י ולא שמענו בקול יהוה אלהינו ללכת בתרתיו אשר נתן לפנינו ביד עבדיו
11 הנבאים: וכל ישראל עברו את תורתך וסור לבלתי שמוע בקלך ותתך עלינו
12 האלה והשבעה אשר כתובה בתורת משה עבד האלהים כי חטאנו לו: ויקם את
דבריו אשר דבר עלינו ועל שפטינו אשר שפטונו להביא עלינו רעה גדלה אשר
13 לא נעשתה תחת כל השמים כאשר נעשתה בירושלם: כאשר כתוב בתורת משה
את כל הרעה הזאת באה עלינו ולא חלינו את פני יהוה אלהינו לשוב מעונינו
14 ולהשכיל באמתך: וישקד יהוה על הרעה ויביאה עלינו כי צדיק יהוה אלהינו
על כל מעשיו אשר עשה ולא שמענו בקלו:
טו ועתה אדני אלהינו אשר הוצאת את עמך מארץ מצרים ביד חזקה ותעש
16 לך שם כיום הזה חטאנו רשענו: אדני ככל צדקתך ישב נא אפך וחמתך מעירך
ירושלם הר קדשך כי בחטאינו ובעונות אבתינו ירושלם ועמך לחרפה לכל
17 סביבתינו: ועתה שמע אלהינו אל תפלת עבדך ואל תחנוניו והאר פניך על
18 מקדשך השמם למען ‹עבדיך› אדני: הטה אלהי אזנך ושמע פקחה עיניך
וראה שממתינו והעיר אשר נקרא שמך עליה כי לא על צדקתינו אנחנו
19 מפילים תחנונינו לפניך כי על רחמיך הרבים: אדני שמעה אדני סלחה
אדני הקשיבה ועשה אל תאחר למענך אלהי כי שמך נקרא על עירך
ועל עמך:
כ ועוד אני מדבר ומתפלל ומתודה חטאתי וחטאת עמי ישראל ומפיל תחנתי
21 לפני יהוה אלהי על הר קדש אלהי: ועוד אני מדבר בתפלה והאיש גבריאל
22 אשר ראיתי בחזון בתחלה מעף ביעף נגע אלי כעת מנחת ערב: ויבן וידבר עמי
23 ויאמר דניאל עתה יצאתי להשכילך בינה: בתחלת תחנוניך יצא דבר ואני באתי
להגיד כי חמודות אתה ובין בדבר והבן במראה:
24 שבעים שבעים נחתך על עמך ועל עיר קדשך לכלא‹ת› פשע ולה‹תם›
חטא‹ו›ת ולכפר עון ולהביא צדק עלמים ולחתם חזון ונביא ולמשח קדש קדשים:
כה ותדע ותשכל מן מצא דבר להשיב ולבנות ירושלם עד משיח נגיד שבעים שבעה
26 ושבעים ששים ושנים תשוב ונבנתה רחוב וחרוץ ובצוק העתים: ואחרי השבעים
ששים ושנים יכרת משיח ואין לו והעיר והקדש ישחית עם נגיד הבא וקצו
27 בשטף ועד קץ מלחמה נחרצת שממות: והגביר ברית לרבים שבוע אחד וחצי
השבוע ישבית זבח ומנחה ועל ‹כנ×ו› שקוצים משומם ועד כלה ונחרצה תתך
על שומם:

10,א בשנת שלוש לכורש מלך פרס דבר נגלה לדניאל אשר נקרא שמו בלטשאצר
ואמת הדבר וצבא גדול ובין את הדבר ובינה לו במראה:
3.2 בימים ההם אני דניאל הייתי מתאבל שלשה שבעים ימים: לחם חמדות
לא אכלתי ובשר ויין לא בא אל פי וסוך לא סכתי עד מלאת שלשת שבעים
ימים:
4 וביום עשרים וארבעה לחדש הראשון ואני הייתי על יד הנהר הגדול הוא
ה חדקל: ואשא את עיני וארא והנה איש אחד לבוש בדים ומתניו חגרים בכתם

קץ הפלאות׃ ואשמע את האיש לבוש הבדים אשר ממעל למימי היאר וירם 12,7
ימינו ושמאלו אל השמים וישבע בחי העולם כי למועד מועדים וחצי וככלות
נפץ יד עם קדש תכלינה כל אלה׃
ואני שמעתי ולא אבין ואמרה אדני מה אחרית אלה׃ ויאמר לך דניאל 9.8
כי סתמים וחתמים הדברים עד עת קץ׃ יתבררו ויתלבנו ויצרפו רבים והרשיעו י
רשעים ולא יבינו כל רשעים והמשכלים יבינו׃
ומעת הוסר התמיד ולתת שקוץ שמם ימים אלף מאתים ותשעים׃ אשרי 12.11
המחכה ויגיע לימים אלף שלש מאות שלשים וחמשה׃
ואתה לך לקץ ותנוח ותעמד לגרלך לקץ הימין׃ 13

11,18 עמו ׳עשה ובת הנשים יתן לו להשחיתה ולא תעמד ולא לו תהיה: וְיָשֵׁב פניו
19 לאיים ולכד רבים והשבית קצין חֶרְפתו לו בלתי חרפתו ישיב לו: וְיָשֵׁב פניו
למעוזי ארצו ונכשל ונפל ולא ימצא:
כ ועמד על כַּנּו מעביר נוגש הדר מלכות ובימים אחדים ישבר ולא באפים
ולא במלחמה:
21 ועמד על כנו נבזה ולא נתנו עליו הוד מלכות ובא בשלוה והחזיק מלכות
23.22 בחֲלַקְלַקּות: וזרעות השֶּׁטֶף ישטפו מלפניו וישברו וגם נגיד ברית: ומן התחַברות
24 אליו יעשה מרמה ועלה ועצם במעט גוי ׀ בשלוה׃ ובמשמני מדינה יבוא ועשה
אשר לא עשו אבתיו ואבות אבתיו בִּזה ושלל ורכוש להם יבזור ועל מבצרים
יחשב מחשבתיו ועד עת:
כה ויעֵר כחו ולבבו על מלך הנגב בחיל גדול ומלך הנגב יתגרה למלחמה
26 בחיל גדול ועצום עד מאד ולא יעמד כי יחשבו עליו מחשבות: ואכלי פַּתְ־בָּגו
27 ישברוהו וחילו ישטוף ונפלו חללים רבים: ושניהם המלכים לבבם לְמֵרָע ועל
28 שלחָן אחד כָּזָב ידַברו ולא תצלח כי עוד קץ למועד: וישב ארצו ברכוש גדול
ולבבו על ברית קדש ועשה ושב לארצו:
ל.29 למועד ישוב ובא בנגב ולא תהיה כראשנה וכאחרונה: ובאו בו ציים כתים
31 ונכאה ושב וזעם על ברית קודש ועשה ושב ויבֵן על עזבי ברית קדש: וזרעים
32 ממנו יעמדו וחללו המקדש המעוז והסירו התמיד ונתנו השקוץ משמם: ומרשיעי
33 ברית יחניף בחֲלַקות ועם ידעי אלהיו יחזקו ועשו: ומשכילי עם יבינו לרבים
34 ונכשלו בחרב ובלֶהבה בשבי ובבִזה ימים: ובהִכָּשלם יֵעזרו עֵזר מעט ונלוו
לה עליהם רבים בחלקלקות: ומן המשכילים יכשלו לצרוף בהם ולבָרֵר וללַבֵּן עד עת
קץ כי עוד למועד:
36 ועשה כרצנו המלך ויתרומם ויתגדל על כל אל ועל אל אלים ידַבר נפלאות
37 והצליח עד כלה זעם כי נחרָצה נעשתה: ועל אלהי אבתיו לא יבין ועל חֶמְדת
38 נשים ועל כל אלוה לא יבין כי על כל יתגדל: ולאלה מָעֻזים על כנו יכַבד
39 ולאלוה אשר לא ידעהו אבתיו יכַבד בזהב ובכסף ובאבן יקָרה ובחמֻדות: ועשה
למבצרי מעֻזים עִם אלוה נֵכָר אשר הכיר יַרבה כבוד והמשילם ברבים ואדמה
יחלק במחיר:
מ ובעת קץ יתנגח עמו מלך הנגב וישתער עליו מלך הצפון ברכב ובפרשים
41 ובאניות רבות ובא בארצות ושטף ועבר: ובא בארץ הצבי ורבות יכשלו ואלה
42 ימלטו מידו אדום ומואב וראשית בני עמון: וישלח ידו בארצות וארץ מצרים
43 לא תהיה לפליטה: ומשל במכמני הזהב והכסף ובכל חמֻדות מצרים ולֻבים
44 וכֻשים במצעדיו: ושמֻעות יבהלֻהו ממזרח ומצפון ויצא בחֵמא גדלה להשמיד
מה ולהחֲרים רבים: ויטע אהלי אַפַּדְנו בין ימים להר צבי קדש ובא עד קִצו ואין
עוזר לו:
12,א ובעת ההיא יעמד מיכאל השר הגדול העמד על בני עַמך והיתה עת צרה
אשר לא נהיתה מהיות גוי עד העת ההיא ובעת ההיא ימלט עמך כל הנמצא
2 כתוב בספר: ורבים מישֵני אדמת עפר יקיצו אלה לחיי עולם ואלה לחרפות
3 לדִראון עולם: והמשכלים יַזהִרו כזהר הרקיע ומצדיקי הרבים ככוכבים
לעולם ועֶד:
4 ואתה דניאל סתם הדברים וחתם הספר עד עת קץ ישטטו רבים ותרבה
הדעת:
ה וראיתי אני דניאל והנה שנַים אחֵרים עמדים אחד הנה לשפת היאר ואחד
6 הנה לשפת היאר: ויאמר לאיש לבוש הבדים אשר ממעל למימי היאר עד מתי

1 3a. As *Dagesh lene* is wanting in the נ of פִּתְגָם (3,16; 4,14), it would seem as if the ב in פתבג also (*cf.* vv. 8.13.15.16; 11,26) should be provided with *Rapheh*; see KAUTZSCH, *Gramm. des Bibl.-Aram.* § 64,3.

WILHELM DIEHL, *Das Pron. pers. suff.* (Giessen, 1895), reads מקצתן instead of the mascul. suffix; *cf.* 8,9.

(6) While Θ, ἐκ τῶν υἱῶν Ιουδα, gives a faithful translation of 𝔐 מִבְּנֵי יְהוּדָה, 𝔊, having regard to v. 3, paraphrases with ἐκ τοῦ γένους τῶν υἱῶν Ισραηλ τῶν ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας.

(12) KAUTZSCH-MARTI, following v. 16, would read זֵרְעֹנִים instead of 𝔐 זֵרֹעִים. But the shorter form (*cf.* OLSH. § 184, b) is quite normal; nor is it exceptional that it should interchange with the longer זֵרְעֹנִים (*cf.* EW. § 167, a; OLSH. § 215, d 9; STADE § 296, c.). Most commentators agree with SIEGFR.-STADE in regarding the shorter form as quite unobjectionable. BEHRM. speaks of it as a characteristic of our author to take pleasure in such interchanges of similar forms, and refers as examples to זרעות 11,15 and זרעים 11,31; תתפעם 2,1 and תפעם 2,3. This is a liberty many authors indulge in. Thus in LUTHER's Bible at Deut. 33,16.20 the masculine *den Scheitel* and the feminine *die Scheitel* are used interchangeably.

(13) [ראה דבר ודבר means 'to compare a thing *with* another,' *i. e.* to regard two or more things with discriminating attention; so Eccl. 2,12. המשיל דבר לדבר (השוה, דמה) = to compare a thing *to* another, *i. e.* to liken; *cf.* Is. 46,5. — P. H.].

(20) KAUTZSCH-MARTI read, with Θ, חָכְמָה וּבִינָה, on the ground that 𝔐 would give the sense *wisdom of insight.* Whoever objects to HITZIG's *shrewd wisdom*, may still, with BEHRM., hold by 𝔐, and doubt whether Θ has really any divergence.

Read with 𝔊 a וְ before האשפים; the omission of *and* cannot be defended by 5,15, which is of different construction.

(21) There cannot be any question of the correctness of 𝔐 ויהי, 𝔊 ἦν, Θ, ἐγένετο. The author has purposely chosen an indefinite expression as in 2,49 and 3,30. Hence there is no occasion, with KAUTZSCH-MARTI, to consider our passage a later addition, on the ground that in 10,1 the third year of Cyrus is mentioned. Nor need we, with BEHRM., adopt the conjecture that here, perhaps, in accordance with the close of 2, the determinative of place בשער המלך has dropped out. *Cf.* 9,26 ואין לו.

2 (1) Follow EWALD's conjecture, and insert עֶשְׂרֵה after שתים. We have no right to assume that the author would have been so careless as to contradict his own statement in 1,5. It does not follow, however, that Nebuchadnezzar in 1,1 is called king by *prolepsis*, as BEHRM. still maintains. It is much more reasonable to assume a transcriptional error, although the consonantal text of this Book, which alone was written by the author, and which lies before us almost always in the Kᵉthîb, is among the best preserved of the texts of the entire OT. But this text should not be confounded with that of 𝔐, the latter being marred by many errors, especially in the Aramaic portions.

The free translation *his sleep vanished* is supported by 8,27, where the Nifʿal of היה — questioned, it is true, by BEVAN (*Comm. on the Book of Dan.*, Cambridge, 1892) and KAUTZSCH-MARTI — means *to be gone, vanished*, according to SIEGFR.-STADE privatively [GES.-KAUTZSCH[26], § 52,2 c]: *to be deprived of being.* BEHRM., following 6,19 and Gen. 31,40, thinks that נדדה was perhaps the original reading instead of נהיתה; but, on account of the עֲלוֹהִי in 6,19 (*cf.* also 4,33; 10,8), he rightly takes no exception to עַל, for which the older language would use מֵעַל.

In view of the Assyrian *šittu* (= *šintu*), the usual word for *dream* (*cf.* HAUPT in SCHRADER's KAT² 502), שנה, which is here translated ὕπνος by 𝔊Θ, might

Critical Notes on Daniel

1 (2ª) For אֲדֹנָי a single codex of Kennic. reads יְהוָה; so, too, the *Graecus Venetus*, which begins the verse: ἔδωκεν οὖν ὁ ὀντωτὴς ἐν χειρί οἱ ἰωϊακίμην. As to the extremely small value for purposes of textual criticism of this second Aquila, who wrote about 1400 A. D., see my review of O. GEBHARDT's edition (*Graecus Venetus*, Lipsiae, 1875) in *Theol. Stud. und Krit.* 1876, pp. 577-586.

(2ᵇ) The concise and summarizing character of this statement makes it difficult to give a lucid rendering. Consequently, recent interpreters have fallen back on the supposition that it contains glosses. BEHRMANN, in his Commentary (Göttingen, 1894) would strike out the concluding words: *and he brought the vessels into the treasure-house of his god*; KAUTZSCH-MARTI (*Die Heil. Schrift des AT*, 1894), on the other hand, would make the suffix in ויביאם refer not to the vessels, but exclusively to the persons led into captivity; they regard בית אלהיו as a gloss on the last three words of the verse, and translate the concluding words: *but the vessels* &c. The obscurity lies in the fact that in the suffix of ויביאם both persons and vessels are understood. The reference to the latter comes into prominence because the author wishes to have done at once with the vessels, which are not mentioned again until 5,2ff. Hence, for clearness' sake, there is appended to *into the house of his god* the nearer determination in v. 2ᵇ, where *and* (*cf.* 2,16.18) stands for *that is to say*. The assumption of a gloss, which affords only a partial improvement of 𝔐, can hardly be admitted as a restoration of the original text. Nor is it permissible to find, with BEHRMANN (p. xxxiii), a departure from 𝔐 in 𝔊𝔖's mention of the capture of the city, since the author presupposes the capture of Jerusalem as a matter of course. Θ, with its καὶ ἔδωκεν Κύριος ἐν χειρὶ αὐτοῦ τὸν Ιωακειμ, is only returning from the *free* translation of 𝔊 (καὶ παρέδωκεν αὐτὴν Κύριος εἰς χεῖρας αὐτοῦ καὶ Ιωακειμ) to a more literal rendering of 𝔐.

(3) The reading of 𝔊 Αβιεσδρι for 𝔐 אַשְׁפְּנַז loses in importance from the fact that in vv. 11.16, where it re-appears, it has led to the arbitrary rejection of 𝔐 הַמֶּלְצַר (Θ, Αμελσαδ).

(4) מְאוּם is Kᵉthîb to Qᵉrê מוּם. This Kᵉthîb appears also in Job 31,7.

(5) BÄR (p. 62), following Ben Saruq, Qamchi and Norzi, reads always פַּת־בַּג, for פתבג; so, too, GINSBURG. The popular etymology which finds here two words is based on פַּת (*crumb*, *cf.* Prov. 17,1), but comes to grief with the mere semblance of a word בַּג, which occurs in Ezek. 25,7 in the Kᵉthîb, but is a transcriptional error. For the derivation from the old Persian *patibaga*, *cf.* BEHRM. p. ii, *sub*

2 In the K^e^thîb, according to this view, the endings should probably be pronounced *-aikh, -aih, ainâ.*

Instead of 𝔐 נְחַוֵּא, Marti would read נַחֲוֵא (*Porta linguarum Orientalium*, Pars xviii, Berlin, 1896, § 65,c). Marti (who is indebted for this remark to Bevan; *cf.* Marti, p. 62*) thinks it strange (*cf.* v. 6) that we meet with no Haf'el form of this verb with syncopated ה, and infers from this fact that 𝔐 read the Pael wherever it was possible, since in later usage the Pael alone has the meaning *to announce*. Thus we should read *e. g.* v. 11 יְחַוִּנַּהּ instead of יְחַוִּנַּהּ.

(5) Nöldeke (*Gött. gel. Anz.* 1884, pp. 1021 f.) has pointed out that we find in Dan. 2.3 five times עֲנוֹ before ואמרין, עָנַיִן, on the other hand, but once; so ענין in 3,24 would seem to be an ancient scribal error. The substitution of the perf. עֲנָה for the part. עָנֵה before the sing. וְאָמַר would be a departure from the Masoretic points only. Both Strack (*Abriss des Biblisch-Aramäischen*, Leipzig, 1896, § 10,e) and Marti (§ 102,b) prefer the perfect, but they have not adopted it in their text, neither in 2,5 nor in 2,8.15; 3,14.19.24.25.26.28; 4,16. 27; 5,7.13.17; 6,13.17.21; 7,2. For the participle instead of the perfect in a narrative, *cf. e. g.* 3,3.4; 4,11; 5,7, and Kautzsch, § 76,2,a.

לְכַשְׂדָּיֵא is the K^e^thîb corresponding to the Q^e^rê לְכַשְׂדָּאֵי. But 𝔐 is so little consistent, according to Kautzsch, § 11,1,b, in this change of י to א, demanded *e. g.* by the Q^e^rê of 3,26 and 5,30, that in all forms of קַדְמָי and many other cases, *e. g.* 3,8, it leaves the K^e^thîb untouched; and even in 3,12, in place of the K^e^thîb יהודאין, the Q^e^rê requires יְהוּדָאִין with quiescent א. See further Kautzsch § 52,2,d and § 61,6. [*Cf.* Haupt, ZA ii, 275; *Beitr. z. Assyr.* i, 296; Jäger, *ibid.* 489. — P.H.]

Instead of אַזְדָּא, which Bär erroneously considers a kind of participle, we should vocalize, with Ginsburg and Strack, here and in v. 8, אַזְדָּא. The old explanation, that the dream had escaped the king's memory, is refuted by the fact that אזד cannot be a parallel form of the אזל in common use (*cf.* v. 17); see Kautzsch, § 38,1,a. We must certainly, with Nöldeke, fall back upon the Old Persian adjective *azda* 'sure.' Dr. C. F. Andreas, of Berlin, who has given in Marti's *Glossary* a number of new explanations of Persian loan-words, thinks that אזדא = Middle Persian *azd* 'information, news;' both Strack and Siegfried-Stade, however, follow Nöldeke's explanation which, without doubt, fits better.

(7) In the *Beilagen* to Kautzsch's AT (p. 87) the comment is made on v. 7: *Read, in accordance with vv. 5 and 6,* וּפִשְׁרֵהּ; 𝔐 *the interpretation; but we should expect* פִּשְׁרָא *as status emphaticus, as in v. 4.* Whether we understand *its interpretation* or *the interpretation* is wholly indifferent for the sense. How 𝔐 vacillates appears from the fact that in 4,15.16, instead of the K^e^thîb פִּשְׁרָא, the Q^e^rê requires פִּשְׁרֵהּ, while in 5,12 the (perhaps older) ה (*cf.* Kautzsch, § 50, note 3), instead of the א which had attained to almost complete dominance, occurs not only in the feminine, but also in the *stat. emph.* It would be an overestimate of the accuracy practiced by the ancient translators, to suppose it possible to decide whether 𝔊𝔖𝔍, here and in 5,12, had, or had not, the suffix in their texts.

(9) דָּתְכוֹן after הִיא without *Dag. lene*, but always with long *â* as in Persian *dâta*. The דָּתְּכוֹן retained by Siegfr.-Stade, against Bär and Ginsburg, must therefore be rejected; *cf.* Kautzsch, § 64,3.

The Hithpa'el of the Q^e^rê is preferable, since the reflexive is better adapted than the Haf'el of the K^e^thîb to express the sense *reach a decision, undertake.* True, Bär prefers to pronounce הִזְּמִנְתּוּן, instead of the usual K^e^thîb הַזְמִנְתּוּן, also read by Strack as הִזְּמִנְתּוּן, as though ת were assimilated (Olsh. § 268); but the appeal to הִזַּכּוּ (Is. 1,16) hardly warrants the doing away with the Haf'el. Buhl

2 have the meaning *dream*, though it does not occur elsewhere in the OT with that force. HAUPT, for this reason, would make the Nif'al of היה equivalent to the Qal, and translate: *his dream weighed upon him*. Then the text in 6,19 would need to be altered to suit.

(4ᵃ) ארמית is struck out as a gloss by LENORMANT, BEVAN, and KAUTZSCH-MARTI, but without adequate reason. It was read by 𝔊; see KAMPHAUSEN, *Das Buch Daniel* (Leipzig, 1893) p. 13 ff., and especially his article on *Daniel* in the *Dictionary of the Bible* planned by W. ROBERTSON SMITH and now being edited by CHEYNE; *cf.* also BEHRM. *ad loc.* The latter maintains erroneously (*cf.* KAUTZSCH, § 6), that it is not the author's fault if the Aramaic spoken by the Chaldean *magicians* has been identified with the language of the Chaldean *people*.

[It seems to me impossible to deny that ארמית is a subsequent addition to mark the beginning of the Aramaic sections. I cannot believe that the author regarded Biblical Aramaic as the language of Babylonia, and wrote, therefore, the sections applying more especially to Babylon in Aramaic, reserving Hebrew for the prophetic chapters.† Such an hypothesis does not account for the fact that the apocalyptic c. 7 is written in Hebrew.

The only satisfactory explanation of the bilingual feature of the Book, it seems to me, is the assumption‡ that the Book was originally written all in Hebrew, and that some portions that had been lost, were afterwards supplied from an Aramaic translation, which had probably been prepared by the author of the Book himself shortly after the composition of the Hebrew original. The objection that the Aramaic portions do not read like a translation is not valid. If a modern scholar writes a Latin essay, and subsequently issues a translation in his vernacular, the latter may very well be more idiomatic than the original. Cases like SCHOPENHAUER's *Theoria colorum physiologica* are rare.

The fact that ארמית, both in Dan. 2,4 and Ezr. 4,7, is a gloss was pointed out by OPPERT as early as 1860 in the first edition of his *Éléments de la grammaire assyrienne* (Extrait No. 1 de l'année 1860 du *Journal asiatique*). OPPERT remarks there in a note on p. 4: *Le mot* ארמית, *qui précède les passages araméens* (Dan. II,4 et Esd. IV,7), *n'est qu'une sorte de titre. Le passage d'Esdras a été traduit jusqu'ici par »une lettre écrite en araméen et traduite en araméen,« ce qui est un non-sens. Il faut traduire: »écrite en araméen et traduite. Araméen.« (C'est-a-dire, ce qui suit est de l'araméen.) Aussi les Septante rayent-ils le mot à la fin.* This note is reprinted, with some slight improvements of the French, in the second edition of OPPERT's *Grammaire* (Paris, 1868); *cf.* NESTLE, *Marginalien*, p. 39; PRINCE, *Mene, Mene, Tekel, Upharsin*, Baltimore, 1893, p. 63. The original text of v. 4^{a} was probably: וידַבּרו הכשדים למלך ויאמרו, but ויאמרו (not לאמר; *cf.* 8,16; 9,22; 10,16, KAMPH.) was afterwards superseded by the gloss ארמית. *Cf.* the note on Ezr. 4,7. — P. H.]

(4ᵇ) In לְעַבְדָיךְ the י of the Kᵉthîb is elided in the Qᵉrê, so that the plural form would practically be identical with the singular form. According to KAUTZSCH, § 53,2, note b, and BEHRM., p. viii, 7, b, the singular and plural suffixes distinguished in the Kᵉthîb are in the Book of Daniel, as a rule, made alike by the Qᵉrê through the elision of the י of the plural ending of nouns. The same elision takes place also with the suffix of the third pers. sing. fem. and the first pers. plur.

† [*Cf.* KAMPHAUSEN, *Das Buch Daniel und die neuere Geschichtsforschung*, Leipzig, 1893, p. 15. HUGO GROTIUS states in his *Annotationes in VT* ad Dan. II,4: *Abhinc usque ad caput 8. omnia scripta sunt Chaldaice, quod Chaldaeos maxime tangant; inde vero rursum Hebraice, quod quae ibi dicuntur maxime Hebraeos respiciant*].

‡ [*Cf.* FRANÇOIS LENORMANT, *Die Magie und Wahrsagekunst der Chaldäer*, Jena 1878, p. 591].

2 p. 118^b; D. H. MÜLLER, *Sendschirli*, p. 50]. MARTI (§ 24,b) thinks the Q^{e}rê correct (contrast NÖLDEKE, *Lit. Centralbl.* 1896, 703); STRACK refers to S. LANDAUER's *Studien zu Merx's Chrest. Targum.* in *Zeitschrift für Assyriologie*, 1888, p. 276.

(34) The proposal to insert here, with 𝔊Θ, מִטּוּרָא from v. 45 before הִתְגְּזֶרֶת does not commend itself. The insertion of ἐξ ὄρους, which REUSS still adduces as an explanation, does away with the atmosphere of mystery in the expression. Moreover, *mountain* accords badly with the close of v. 35, where the Great Mountain signifies the Messianic Kingdom, which spreads from Zion as its centre (Is. 2,2; ψ 87) over the whole earth. It is much more likely that מטורא is superfluous in v. 45 also. As has been pointed out by BEHRM., it can only be taken as an addition to the picture, and not as pointing to Mount Zion. It may therefore have crept by error from v. 35 into v. 45.

(35^a) As to דָּקוּ, *cf.* KAUTZSCH, § 46,3,a.

The addition *of the fish of the sea*, which 𝔊 has in v. 38 (but not Θ according to SWETE) is not a happy one. It is one of the numerous evidences of carelessness and arbitrary procedure, which impair the critical value of these oldest translations. Even in passages where the readings of the Versions yield a better sense (as *e. g.* in vv. 35.45, in the order of the metals) it is, therefore, hard to decide, whether 𝔊Θ with their smoother reading present the original text, or whether we must not rather attribute some slight roughnesses to the author of the Book himself. In vv. 33.34 the iron must, of course, come before the clay; but in point of sense it would be more exact if in vv. 35.45 the clay were put first. In 𝔊 it is so placed only in v. 45; in Θ in v. 35 also. Although I have here followed Θ, I have not regarded the changing order, which appears in 5,4.23, as a reason for altering the text. Elsewhere also (*cf.* Jer. 10,4), silver is mentioned before gold [*cf.* DELITZSCH's *Assyr. Handwörterbuch*, pp. 292.345 *sub xurâçu, kaspu*], and so the author might easily depart in v. 23 from v. 4 and v. 2. Thus 𝔍 also in v. 23 gives silver the first place, Θ gold, while 𝔊 entirely avoids the specific enumeration of the metals.

(35^b) BÄR follows the best authorities in writing מְחַת, הֲוַת, מְלָאת; in fact מְחַת appears in his text even in v. 34. GINSB. gives the same pronunciations, only he writes מְלָאת. Since we can scarcely think of the strong form מְלָאַת, decided preference should be given to מְלָאת. Notwithstanding the vacillation of 𝔐, it would appear, according to KAUTZSCH, § 47,c and STRACK, § 16,k, that *â* should be written *everywhere* in the third sing. fem. perf. of ל״א or ל״ה verbs; *cf.* also KAUTZSCH, § 47,g,1,a and MARTI, § 67,a & n.

(36) The *Textkrit. Vorarbeiten zu einer Erkl. des B. Dan.*, which MAX LÖHR has begun to publish in STADE's ZAT (1895, pp. 75ff., *cf.* p. 90; also pp. 193ff.; 1896, pp. 17ff.) investigate the text of the *Cod. Chisianus* and of the Hexaplar Syriac, in order to recover the genuine 𝔊 text of Daniel in the greatest possible purity. This results for v. 36 in the addition of αὐτοῦ to τὴν κρίσιν δέ, as offered by SWETE (Vol. iii, p. 508).

(38) To the K^{e}thîb דָּאֲרִין (*cf.* v. 31 קָאֵם) we find attached here and in 3,31; 6,26 the Q^{e}rê דָּיְרִין, while in 7,16 the change of the א to י fails to appear in קָאֲמַיָּא; see KAUTZSCH, § 11,1,c. [*Cf.* DELITZSCH-HAUPT, *Beitr. z. Assyr.* i, 489].

(39) The K^{e}thîb אַרְעָא, which should not be confounded with the final word of the verse, would have to be construed as a fem. adj. (SIEGFR.-STADE, BEHRM.), but is satisfactorily replaced by the adverbial Q^{e}rê אֲרַע.

In agreement with the change of י to א noted in v. 5, the K^{e}thîb תְּלִיתָיָא is accompanied by the Q^{e}rê תְּלִיתָאָה, while the א at the end of the word is replaced by the (perhaps more ancient) ה, in order that two Alephs may not come together; [*cf.* WRIGHT-DE GOEJE^3, § 179, remark a].

2 (*Gesen.*[12]) rejects the Haf‘el, but reads as Kethîb the Hithpe. הִזְמִנְתּוּן, like the Qerê הִזְדְּמִנְתּוּן, beside which GINSB. offers also as Qerê the הִזְדַּמִּנְתּוּן accepted by BÄR. *Cf.* KAUTZSCH, §§ 32,2,a; 33,2,a.

(10) For איתי or אתי, see the note on 3,18.

BEHRM. explains יוכל as a simple slip of the pen for the Aram. יָכִל, which occurs in 3,29. It is true that the Heb. form תוכל, which in 5,16 appears twice as Kethîb, is altered by the Qere to תִּכּוּל; but in 2,10 we have a Hebraism tolerated by 𝔐; *cf.* BEVAN, *l. c.*, p. 39, and STRACK, § 12,g.

(12) KAUTZSCH, SIEGFR.-STADE, and STRACK take no exception to the verb בְּנַס. There are certainly no incompatible consonants in it as in the alleged Hebrew נִלָּה (Is. 33,1). BEHRM., however, will not admit the stem. He regards as a better reading the Targumic נסס *to be sad* or *displeased* [*cf.* Assyr. *nasâsu* 'to lament,' ZIMMERN, *Busspsalmen*, p. 93; DELITZSCH, *Proleg.*, p. 64]. The Biblical ἅπαξ λεγόμενον כנס has no support in the cognate languages, and was brought in question as early as the tenth century of our era by Dunash ben-Labrat; but we can hardly believe that the passages with בנס in the Targums should all be based on the erroneous assumption of a Biblical-Aramaic stem found only in our passage. Yet the existence of the supposed root אזר *abiit* (*cf.* v. 5) was, according to LEVY's NHWB, undoubtedly only artificial.

(13) Read, with THEILE, GINSBURG, and STRACK, מתקטלין (*cf.* v. 14), against BÄR, who writes ט without *Dagesh*.

(16) MARTI thinks that חלמא has dropped out before ופשרא; but ו must mean here as often *und zwar* (KAUTZSCH, § 69,1); *cf.* the notes on 1,2[b] (p. 14, l. 20) and on 4,6.

(22) The Kethîb, which would read וּנְהִירָא is altered by the Qerê to וּנְהוֹרָא; but *cf.* נַהִירוּ with virtual sharpening of the ה (5,11.14), and the analogy of Syriac (KAUTZSCH, § 16 end) which BEHRM. applies. NÖLDEKE in his review of MARTI's *Porta* (*Liter. Centralblatt*, 1896, No. 19) thinks that the Qerê is right.

𝔐 שְׁרֵא. STRACK states: "DE GOEJE conicit שָׁרֵא." This pronunciation, as part. act. seems to me preferable. GESEN. (*Thes.*) compares Syr. ܫܪܐ, Samar. ࠔࠓࠀ *devertit, habitavit, castra posuit* and καταλύειν *devertere*, Arab. حلّ; [*cf.* BERNSTEIN's *Lex. Syr. Chrest. Kirsch.* p. 545[a]]. NÖLDEKE remarks, against MARTI who follows DE GOEJE, that from the Syriac point of view שָׁרֵא is not exceptional.

(23) To יְהַבְתְּ corresponds only תְּקִפַת 4,19 (*cf.* KAUTZSCH, § 25,c). Elsewhere, 𝔐 retains the unaccented final *â*; *cf.* v. 47; 5,22; 6,13.14. Against the rejection of the vowel we have evidence also in the occasional insertion of a vowel-letter (v. 41; 5,27), and likewise in the analogy of the Kethîb אנתה (see on v. 29) and the ל״א verbs (KAUTZSCH, § 47,d).

(24) MARTI would delete אֱזַל, because it is not expressed in 𝔊Θ, but this argument is not valid, as the word is quite unnecessary in this context, so far as the sense is concerned. BEHRMANN does not consider the word a gloss.

(25) The די after גבר is deleted by GINSBURG and MARTI because it is not attested by all MSS. If they are right the little word would occur but thrice in this verse.

(28) MARTI thinks that וחזוי ראשך על משכבך is, perhaps, an interpolation; but there is no cogent reason for considering the words a gloss, either here or 7,1.

(29) Here and in vv. 31.37.38; 3,10; 4,19; 5,13.18.22; 6,17.21 the Kethîb, which reads אַנְתָּה, is shortened to the Qerê אַנְתְּ. KAUTZSCH rightly remarks (§ 18, note) that the final *â* must still have been pronounced when the Bibl. Aram. texts were written.

(33) Here and in vv. 41.42, and also 7,8.19, the ending הוֹן, which appears in the Kethîb, and serves for both genders, is replaced in the Qerê by the feminine suffix הֵין, for which NORZI writes הֵן; see in KAUTZSCH, besides § 53,2, note a, also p. 165, [and *cf.* *Johns Hopkins University Circulars*, No. 114, July 1894,

3 might be well to add, however, that Dr. ANDREAS treats 𝔐 very freely; he would read *e. g.* רנפתיא instead of תפתיא &c.

It is hard to conceive why MARTI considers the last four words, די הקים נבוכדנצר מלכא, not original in v. 2. It seems to me we are not justified in assuming a gloss, but if we are inclined to resort to that expedient it would seem easier to find a gloss in v. 3, owing to the repetition in v. 3ª and 3ᵇ.

(5) In vv. 5.7.10.15 קִיתְרֹס (Greek κίθαρις), which BÄR would pronounce קִיתָרֹס, GINSB. קִיתְרֹס or קִיתָרֹס, is improperly changed by the Qᵉrê into the usual Targumic form קַתְרֹס.

(6) The pronunciation מָן, preferred by BÄR, following the Màsorah, instead of the מַן adopted by GINSB. and STRACK, is open to serious doubts (see KAUTZSCH, § 22,1). MARTI, on the other hand, thinks (§ 27,b, note) that מָן, which is not found in the early editions, must be explained as a kind of pausal lengthening. He is of the opinion, therefore, that the vocalization is based on accurate tradition.

Instead of שַׁעְתָּא or שַׁעְתָּה of the Received Text, BÄR and GINSB., following the best evidence, write שַׁעֲתָא or שַׁעֲתָה; but שָׁעָה in 4,16, as well as the cognate forms in both Syriac and Arabic, points to an *â* in the first syllable (*cf.* KAUTZSCH, § 56,a,β,2, at the end) in the present passage as well as in v. 15; 4,30; 5,5. The *ă* of 𝔐 appears to be incorrect. *Cf.* also GES.-BUHL[12]. STRACK points throughout שַׁעֲתָא with *ă*, adding, however, that שָׁ, with *â*, is given by the *Codex Jemenensis* in 4,30; 5,5 and by the *Codex Derenburgii* in 3,6.15; 5,5. *Cf.* MARTI's Glossary, p. 87.

(7) The וסומפניה, which stands in vv. 5.10.15, has here probably dropped out by oversight, although it is true that it is also wanting in 𝔊. This term for the bag-pipe is unquestionably taken from the Greek, but both its spelling and its exact meaning are doubtful. The Masorah reads 'סומ in all three passages, the Kᵉthîb in v. 10, however, gives 'סי. Against the usual derivation from συμφωνία (KAUTZSCH, § 64,4), the objection has been raised by BEHRMANN that the Greek word does not denote a musical instrument, and that it would be easier to derive סיפניה from σίφων=*reed*. He points to the Syriac ܨܦܘܢܝܐ [FRÄNKEL, *Aram. Fremdwörter,* p. 277] in support of סיפניה as the older form of the Aram. word, and derives it direct from σιφώνια. If he be right in comparing the Mandaic שאמביביא for שביבא in 3,22, so far as the insertion of the *m* is concerned [*cf.* NÖLDEKE, *Mand. Gr.* p. 76,3; DELITZSCH, *Assyr. Gr.* § 52], then the Kᵉthîb in v. 10 would probably be sounded וְסִיפֹנְיָה; but BÄR and GINSB. write פּ with Dagesh.

סומפניה is omitted by 𝔊 in vv. 7 and 10, by Θ also in v. 5. MARTI, therefore, thinks (*Glossary*, p. 74) that the word has been inserted in v. 10 by a later scribe, especially as סִיפֹנְיָה resembles the later Syriac form. This view, however, is not probable. DRIVER, *Introduction*[5], p. 470, n. 3 remarks, The form סיפוניא in 3,10 is remarkably illustrated by ספון = σύμφωνοι, in the sense *agreed*, in the great bilingual inscription from Palmyra of A. D. 137 (ZDMG '83, p. 569; '88, p. 412); *cf.* post-Biblical Heb. סימפון, *i. e.* σύμφωνον *agreement.* BEHRMANN needlessly resorts to an imaginary Greek form σιφώνια (see the German edition of DRIVER's work, translated by ROTHSTEIN, Berlin, 1896, p. 538).

(12) As KAUTZSCH (§ 61,6) rightly observes, the Kᵉthîb יְהוּדָאִין (*cf.* v. 8 כַּשְׂדָּאִין) is preferable to the Qᵉrê יְהוּדָאִין; see on 2,5.

(12.18) The Kᵉthîb is wrong in requiring the plural, which, according to GINSB., would be לֵאלָהַיִךְ; but the Qᵉrê cannot be adduced as evidence for the sing., because the Masorah everywhere strikes out the י of the plur.; see on 2,4ᵇ.

(13) The alteration of the passive form הֵיתָיו to the Haf'el הַיְתִיו (5,3) does not commend itself; for the הֵיתָיִת of 6,18, formed similarly (*cf.* KAUTZSCH, § 47, at the end) with short *a*, can, according to the context, be nothing else but a passive. According to KAUTZSCH (§ 41, at the end), no satisfactory explanation of these

2 (40) As in v. 39, the Qᵉrê רְבִיעָאָה corresponds to the Kᵉthîb רְבִיעָיָא; so, too, *e. g.* in 3,25.26.32; 7,7.23. [*Cf.* ZA ii, 275,2].

KAUTZSCH-MARTI think that the context requires the connection, against the accents, of כל אלין with what follows; they also regard the three words וכפרזלא די מרעע, which are wanting in Θ, as a gloss, being rendered suspicious by the *Waw* of the apodosis. But Θ certainly had these words before him though they may not be expressed in his free translation. This is clearly proved by the older text of 𝔊, καὶ ὡς ὁ σίδηρος πᾶν δένδρον ἐκκόπτων, apart from the confusion of אִלָּן (so often written defectively; *cf.* v. 44) with אִילָן (*cf.* 4,7). The obscurity of כָּל־אִלֵּין does not justify us in changing the text, whether these words be understood of the three metals named, or connected, in opposition to the accents, with what follows, and interpreted as relating to the first three kingdoms. The so-called ו of the apodosis (KAUTZSCH, § 69, 1), which BEHRM. erroneously assumes in 7,20, is here out of the question; it would be better to compare LUTHER's rendering of the ו in ψ 90, 17 by *ja*.

(43) As in v. 41 the Qᵉrê begins the verse with וְדִי; MARTI, however, now prefers the Kᵉthîb omitting the superfluous ו (contrast his translation in KAUTZSCH's AT).

(44) According to KAUTZSCH-MARTI we should read, with Θ, מַלְכוּתֵהּ, in order to obtain the sense expressed by 𝔐 through the *stat. emph.*; see on v. 7. In point of sense, 𝔊 αὕτη ἡ βασιλεία, and Θ, ἡ βασιλεία αὐτοῦ, agree; the translator, however, is met by a difficulty in the fact that in the same verse מַלְכוּ means *kingdom*, both in the sense of *territory subject to a king*, and also in that of *royal authority, sovereign power*. Whether the word in question be interpreted according to 6,27 as *Kingdom of God*, or as *dominion of the kingdom*, the tradition, which by the *Rapheh* over the ה excludes both masc. and fem. suffixes, is needlessly contradicted.

(45) As to מִטּוּרָא, see above on v. 34; and for the placing, on the authority of 𝔊, of חספא after הַדֶּקֶת, (*cf.* KAUTZSCH, § 46,3,b), see on v. 35. The codices collated by STRACK read וּמְהֵימָן, with קָמֵץ; for this vocalization, STRACK refers to 6,5 and to G. DALMAN's *Gramm.* p. 258. For the meaning of מהימן, *cf.* BEVAN's note in MARTI, p. 52*.

(49) For עֲבִידְתָּא, *cf.* STRACK, *Abriss*, p. 13*. We must either read, with MARTI (§ 72, c), תּ; or, with KAUTZSCH (§§ 9, note 4, c; 16, 4), *Dagesh lene* without Metheg; *cf. supra* v. 20 גבורתא.

3 (1) Although in 𝔐 the date is wanting both here and in the next section (vv. 31 ff.), Θ has retained here the *eighteenth year* of the king, which is given by 𝔊 both in the present passage and in 4, 1, omitting, however, the further embellishments of 𝔊.

(2.3) GRÄTZ proposed to alter גדבריא to הדבריא, which we first read in v. 24; LAGARDE attempted to explain גדבריא as a transcriptional error for the following official title דתבריא, suggesting that גדבריא should be struck out as an erroneous repetition. Neither explanation is quite satisfactory. If we disregard the words *and all (other) officials of the provinces*, which at once conclude and sum up, we read of seven classes of officials in 𝔐, while in 𝔊Θ there are only six. But we do not need to reduce the seven to six, because in v. 5 only six kinds of musical instruments are enumerated. Contrariwise, the usual triad of designations of peoples, which Θ, following 𝔐, reproduces in v. 4, has been made by 𝔊 a fourfold group: ἔθνη καὶ χῶραι, λαοὶ καὶ γλῶσσαι.

MARTI, too, would emend 𝔐 גדריא in vv. 2.3; but according to his authority, Dr. ANDREAS (p. 57*), this word is merely a different adaptation of גזבריא *treasurer*. For the many new explanations suggested by ANDREAS, we must refer the reader to the Glossary appended to MARTI's book in the *Porta* series. It

3 following KAUTZSCH, § 57,a,α. SIEGFR.-STADE, on the other hand, read חֲבַל in both passages, while THEILE and GINSB. give חֲבַל in 3,25, but in 6,24: חֲבָל.

(27.28) The singular form נֶשְׁמְהוֹן, preferred by the Q^e^rê in both verses, is inadmissible. The K^e^thîb נֶשְׁמֵיהוֹן is perfectly unexceptionable. The Q^e^rê is a pedantic inference drawn from רֵאשְׁהוֹן by the Palestinian scribes only (BÄR, p. 90).

(29) The Q^e^rê, following 6,5, reads שָׁלוּ *error*. Although KAUTZSCH (§ 61,4,b) still regards the K^e^thîb שלה as a transcriptional error, it might be the equivalent of שְׁאֵלָה; *cf.* 4,14. The K^e^thîb, for which GINSB. gives the three pronunciations mentioned below, was probably read שָׁלָה (HITZIG, BEVAN). Hence, it should neither be pronounced, with BÄR, שְׁלָה, nor, with KAUTZSCH and BEHRM., שָׁלָה, as if on a parity with שָׁעָה. Instead of resorting to a supposititious parallel form of שָׁלוּ, it is much simpler, surely, to assume contraction (*cf.* 4,16.34, and KAUTZSCH, § 11,3,b). An analogous case, pointed out by HITZIG, would be the Heb. שֵׁלָה in 1 S. 1,17. MARTI thinks that the א had been omitted by the scribe, and subsequently added between the lines; afterwards, perhaps, it was joined to נְגוֹ; *cf.* v. 28.

(31) A date is also wanting before the fifth and sixth of the ten sections of our Book; yet EWALD, resting on the fancies of 𝔊, whose arbitrariness in Dan. 3-6 certainly passes all bounds, felt justified (*Proph.*[2] iii, pp. 364.367f.) in supplying the following sentence before v. 31: *In the twenty-eighth year of the reign of King Nebuchadnezzar, King Nebuchadnezzar wrote thus to all the peoples, nations, and tongues that dwell upon the whole earth.*

4 (1) Θ omits the date, favored here, but not in 3,31, by 𝔊; and, in spite of 3,1, pays no attention to the words Ἔτους ὀκτωκαιδεκάτου τῆς βασιλείας Ναβ. εἶπεν.

BÄR and STRACK read בְּבַיְתִי, but GINSBURG and MARTI (§ 76,c) seem to be right in preferring בְּבַיתִי, which is much better attested.

(4) In place of the K^e^thîb עָלְלִין, the Q^e^rê prefers, here and in 5,8, עָלִּין. For the frequent occurrence of uncontracted forms (5,10), *cf.* BEVAN and BEHRM. *ad loc.*, also DALMAN, pp. 272.274.

(5) We should perhaps, with J. D. MICHAELIS, pronounce וְעֹד instead of 𝔐 וְעַד. The sense *yet another* (*cf.* 2,11; Gen. 37,9; Deut. 19,9), also preferred by BEVAN, seems easier than *until at last*, or *until (as) the last*. The reading of the Q^e^rê אָחֳרָן, which occurs *e. g.* 2,11.44, is clear, and the K^e^thîb appears to be nothing but a different pronunciation of the same; [*cf.* Syr. ܐܚܪܝܢ, אחרין, plur. ܐܚܪ̈ܢܝܢ, אחרנין, NÖLDEKE, *Syr. Gramm.* § 46 and p. 85 below; *Mand. Gr.* §§ 118.149; *Neusyr. Gr.* p. 107, n. 1 (بحرين *Baḥrên* for *Baḥrân*, *cf.* بحرانى); HAUPT, *The Assyrian E-vowel*, p. 17, n. 1. BARTH's objections, *Nominalbildung*, p. 319, are not valid]. SIEGFR.-STADE, however, reject the reading אָחֳרֵין adopted by KAUTZSCH (§ 61, 3,a) and BUHL (Gesen.[12]), retaining the sense *until the last*, or *at last*, just as BUHL, who compares in Hebrew 1 S. 1,22. The Heb. אַחֲרוֹן (Job 19,25) = *last* has, of course, nothing to do with this. BEHRM. prefers, with SIEGFR.-STADE as well as BÄR and GINSB., the K^e^thîb אָחֳרִין, regarding the most generally accepted sense *at last* as impossible; but his own explanation of the K^e^thîb, taking it either as sing. or plur., is certainly not unexceptionable. However, the translation *And in addition to others, besides others*, is less probable than that grounded on Ezra 4,21 (עַד for עַד דִּי), viz. *until another*; for in addition to Θ, ἕως ἦλθεν Δανιηλ, ἈΣ have ἕως οὗ ἕτερος εἰσῆλθεν ἐνώπιόν μου Δανιηλ. MARTI (§ 98) translates ועד *then at last* (*da nun endlich*). In אחרין, which he reads אָחֳרַיִן, he sees (§ 94,b) an adverb with the meaning *at last*, comparing Arab. بعدين (*ba'dain*) *afterwards*. This explanation appears to be as hazardous as his theory regarding כָּל־קֳבֵל: he thinks (§ 95,d) that it should be written as one word, a compound of לְקֳבֵל and כְּ (*cf.*, however, Prov. 24,12.29). I am surprised to find

3 peculiar passive forms has as yet been attained. BEHRM. (pp. vii f.) suggests a Hittaf'al of אתא, referring to $\mathfrak{T}^{O}$ Gen. 33,11. Also STRACK (§ 12,b) mentions אִתֵּיתִיאַת of $\mathfrak{T}^{O}$, citing G. DALMAN's valuable *Grammatik des jüdisch-palästinischen Aramäisch*, Leipzig, 1894, p. 299. STRACK, however, prefers to explain the form as Hof'al, as suggested to him by J. BARTH (*hiythayith* = *huythayith*; *cf.* יִיסַךְ Ex. 30,32; [ייסך, however, is merely a transcriptional error for יוסך; so ܣܘܟ]. WELLH. has a simpler view. He remarks in the Berlin *Deutsche Lit.-Zeit.*, 1887, No. 27, col. 968: "There is no objection to considering the Aram. passive perfects קְטִיל and הֵיתִי as new forms developed from the participle. Of necessity, the מְ of מְהֵיתִי would have to be dropped in the perfect." *Cf.* MARTI, §§ 60,b; 64,l.

(14) Instead of BÄR's and GINSB.'s reading הַצְדָּא, it is better to read הַצְדָא with ה *interrogativum* (KAUTZSCH, § 67,2). Yet as the reference to the Heb. בצריה Num. 35,20 is doubtful (KAUTZSCH, § 67,4), it would seem easier to emend צ to אז, with BEVAN and BEHRM., following 2,5.8. But it need not be inferred, with STRACK, that Θ, who replaces the inappropriate Διὰ τί of 𝔊 with Εἰ ἀληθῶς, so much better suited to the context, or 𝔖 who follows Θ, were aware of this emendation of the text, or actually read the Persian אַזְדָּא.

(15) For the מַן preferred by BÄR, but not by GINSB., see on v. 6. BÄR and STRACK rightly read the last word of v. 15: יְדָי (*cf.* v. 17), though GINSB. and MARTI have יְדַי.

(16) The accent *Athnach* should be carried one word forward. 𝔊 rightly begins the address (*cf.* v. 9) with מלכא, which through a transcriptional error has dropped out of 𝔐, and is wanting even in Θ; *cf.* ψ 42,7 the first word, after the refrain in v. 6, also read correctly by BÄTHGEN.

Instead of the adjective חַשְׁחִין, KAUTZSCH, § 58,2,e reads, with BÄR and STRACK, the participle חָשְׁחִין.

(18) From the K^{e}thîb אִיתַיְנָא, the Q^{e}rê has made אִיתָנָא, eliding the plural י; see on 2,4^{b}. According to BÄR (*ad* 2,10), whose view has been accepted by GES.-BUHL[12], the first syllable is written *plene* only before suffixes; in all other cases the Masorah requires אִתַי instead of the אִיתַי given by the Received Text, which GINSB. and STRACK, under a different estimate of the tradition, adopt even where there is no suffix.

(19) The Q^{e}rê אֶשְׁתַּנִּי is superfluous, since the plural of the K^{e}thîb, as in Hebrew, occasions no difficulty; only, we should not pronounce, with BÄR, אִשְׁתַּנּוּ (so, too, GINSB. who adds also 'אֶשְׁתַּ), but, with BEHRM., אִשְׁתַּנּוּ or אִשְׁתַּנִּיו.

(21) The Q^{e}rê פַּטְּשֵׁיהוֹן, which in the Oriental or Babylonian texts is also the K^{e}thîb (BÄR, p. 90), has *Dagesh dirimens*. The K^{e}thîb is not to be pronounced 'פַּטִּישׁ (BÄR, p. 96), but פְּטִישֵׁיהוֹן. GINSB. gives both these forms as the K^{e}thîb of the Occidental or Palestinian texts.

(23) NORZI writes תְּלָתְהוֹן, while BÄR and GINSB. as well as STRACK and MARTI require תְּלָתֵּהוֹן; תְּלָתֵהוֹן would seem to be more correct; *cf.* KAUTZSCH, § 65,1, note 1.

For the apocryphal addition found in 𝔊 after v. 23, *cf.* BEHRM., p. xxix, and § 5 of the article on *Daniel* by the present writer in the *Dictionary of the Bible* edited by CHEYNE. Those 67 verses appear to be of purely Greek origin; at any rate they never found their way into 𝔐, though they were taken up from 𝔊 into other Versions.

(25) In this verse, unlike 3,26, we should give the preference, with LÖHR (ZAT '95, p. 85), to the *Codex Chisianus* over the Hexaplar Syriac, whose ܘܡܗܠܟܝܢ follows the καὶ περιπατοῦντας of Θ, while 𝔐 and the *Chisianus*, which represents 𝔊, have not the objectionable conjunction before the participle. Moreover, the Masoretic pronunciation as a Haf'el participle would seem less acceptable than that of the Piel participle (מְהַלְּכִין; *cf.* 4,26); so, too, in 4,34.

STRACK points, with BÄR (p. 71) and GES.-BUHL[12], both here and in 6,24, חֲבָל,

4 (12.20.23) With KAUTZSCH, § 59,c, we should pronounce עְקַר, following the Syriac form, instead of 𝔐 עִקַּר; *cf.* 7,9 חִוָּר. Both GINSBURG and STRACK, however, point עִקַּר.

(12.20) BEHRM. regards בברתאא די ברא as a gloss intended to paraphrase, in better Aramaic, the expression בעשב ארעא, not only in v. 12, where בעשב ארעא after חלקה closes the verse, but also in v. 20, where these two words are wanting after חלקה. But עשב (*cf.* vv. 22.29.30; 5,21) would need no paraphrasing, and the text supported by Θ employs the synonymous expressions in such a way that they designate primarily the *dwelling*, and only in the second instance, *food*. After the band of iron and brass had been mentioned, which might naturally suggest an enclosed space, the reference to green fields would seem in place. The assumption of a gloss is as needless here as in 6,5. NÖLDEKE rightly considers it strange that the same mistake should occur twice.

(13.14) The Q^e^rê seems to be right in reading אֲנָשָׁא (as *e. g.* in 2,43; 4,22.29) instead of the K^e^thîb אֲנוֹשָׁא, although in the Nabatean inscriptions אנוש occurs instead of אנש. NÖLDEKE decides against MARTI in favor of the K^e^thîb.

(14) עד דברת appears to be a transcriptional error for על דברת; *cf.* 2,30. Notwithstanding KAUTZSCH, § 69,10, BEHRM. rejects the emendation, and holds that as על די designates purpose, so עד די designates result (*so that*); still the assumption of an assimilation of the ל (KAUTZSCH, § 11,2) seems more natural.

Although in v. 14 the Heb. plural form אנשים (but *cf.* 7,10) is recognized by 𝔐 (see on 2,10), KAUTZSCH (§ 51,2) and BEHRM. are probably right in refusing to ascribe the Hebrew plural ending to the author. They believe it to be due to the thoughtlessness of a copyist. In that case, the collective singular אֲנָשָׁא, which is used elsewhere in the Book, would be the original reading here also. In 7,10, instead of the K^e^thîb אַלְפִים, we should take the Q^e^rê אַלְפִין.

The K^e^thîb replaced by the Q^e^rê עֲלַהּ should not be pronounced, with BÄR, עֲלַיהּ, but *'alaih*; see on 2,4^b^. GINSBURG writes: עֲלַיהּ או עֲלִיה כתיב. A similar case with this same suffix occurs again in 5,21; 7,4.5.6.7.8.19.20.

(15.16) Q^e^rê needlessly (this is also MARTI's opinion) פשרה instead of פִּשְׁרָא; *cf.* 5,8, and see on 2,7.

(16.21) The K^e^thîb מְרָאִי is contracted by the Q^e^rê to מָרִי; *cf.* KAUTZSCH, § 11,3,b, and DRIVER-ROTHSTEIN, *Einleitung*, p. 540 [English edition, p. 472], where illustrations from Nabatean inscriptions are given in which, as BEVAN remarks, א retained its consonantal sound.

(19) There is a gross error involved in the Q^e^rê רְבַת instead of the K^e^thîb רְבַיְתְּ or, as BÄR prefers and GINSB. allows, רְבַיְתָ. The Q^e^rê might pass, at best, as an erroneous form (see on 2,35^b^) for רְבָת, *i. e.* third pers. sing. fem. But the context here requires the second pers. sing. masc., and this cannot (BÄR, p. 72 notwithstanding) be used in abbreviated form after the analogy of יְהַבְתְּ (see on 2,23), but occurs in ל״א verbs (*cf.* KAUTZSCH, § 47,d) only with the unabbreviated afformative ending תָ, or even תָה; *cf.* 2,31.

(21) The Q^e^rê is right in reading מְטָת, as the K^e^thîb can be nothing but a mere transcriptional error, (KAUTZSCH, § 47,g,1,a), though BÄR and GINSB. attempt to pronounce it מְטָית.

(24) KAUTZSCH (§ 57,a,β) explains the Q^e^rê as a singular, BEHRM. as a plural; both, however, are agreed that the K^e^thîb, which, with BÄR, they pronounce חֲטָיָךְ, is a singular. HITZIG and BEVAN see in the K^e^thîb, which stands for חטייך, a plural of חֲטָי. As the context unquestionably requires a plural form, we must probably explain both K^e^thîb and Q^e^rê as plurals, and as such GINSB.'s reading of the K^e^thîb חֲטָיָךְ, for which he gives as Q^e^rê חֲטָךְ, is no doubt intended.

BÄR, GINSBURG, STRACK, and MARTI read וַעֲוָיָתָךְ (KAUTZSCH, § 56,a,β,2). This form is better attested than וַעֲוָיְתָךְ which can hardly be intended as singular (MARTI, § 76,i).

4 that NÖLDEKE (*Lit. Centralbl.* 1896, col. 703) calls this explanation of MARTI's *einen hübschen Fund.* NÖLDEKE considers the common comparison of כל קבל די with *alldieweil* impossible. But if MARTI's view were correct, 𝔐 would have had to write in Prov. 24,12 כְּפָעֳלוֹ instead of כְּפָעֳלוֹ.

(6) MARTI, both in KAUTZSCH's *Beilagen* and in his *Porta*, p. 26*, follows Θ, and inserts שְׁמַע before חזוי, as though this word were indispensable to the context; he thinks that mistaken imitation of c. 2, where Daniel must guess the dream itself, may well have led to the omission. But the ἄκουσον added by Θ is of no more value than the date in 3,1 (*cf.* BEHRM., p. xxxii, 2). The explanatory ו before פשרה, which is of frequent occurrence in the Book of Daniel, means *that is*, or *namely* (German *und zwar*), as *e. g.* in 2,16.18; 4,10.22; 7,20; 8,10.

GIESEBRECHT, *Gött. gel. Anz.* 1895, p. 598, proposes to read אֲחַוֵּא instead of חזוי. He points to the elision of the א in 8,8, and makes the ingenious remark that פִּשְׁרֵהּ presupposes only the singular form חלמי, and in the Book of Daniel only לילית or ראשי are met with after חזוי. His emendation, however, would seem to be unnecessary.

(8.17) As the words חזוי, and חזה (v. 7), and חזית (v. 17) occur in the immediate context, it is natural to derive the obscure חֲזוֹתֵהּ from חזה = *behold* (v. 20), and to render it *appearance* (with SIEGFR.-STADE and KAUTZSCH, § 55 end, or § 61,4,b, note), although the form is doubtful. In both passages 𝔍 has *aspectus*, without the divergence in v. 17 from 𝔐 which appears in KAUTZSCH (*Beilagen*), who supplies סוֹף between לְ and כָּל against the evidence of Θ. In 𝔊 we find in v. 8 the double translation ὅρασις and κύτος (Θ, κύτος only); in v. 17, on the contrary, ὅρασις only (Θ, κύτος). In addition to the statement of the height of the tree, some expression for its breadth seems to be called for; therefore Θ reads κύτος and LUTHER: *breitete sich aus bis* (= *spread itself out unto*; *cf.* HITZIG's *Umfang* = *circumference* and EWALD's *Umkreis* = *circuit*), though these renderings are, perhaps, merely inferred from the context. But when HITZIG and even GES.-BUHL[12] combine חזות with Arabic حوزة *surface*, we cannot help thinking how RENAN compared the Arabic lexicon to chaos, for in it *avec un peu de bonne volonté on peut trouver tout ce que l'on désire.* It is better in such a case to fall back, with BEHRM., on the emendation חֲזוֹרֵהּ = *its compass*, although חזור is generally used in the Targums as an adverb, and, when doubled, corresponds to the Hebrew סביב. KAUTZSCH (*Die Heil. Schrift des AT*, p. 894) has shrunk from translating חזותה, and remarks upon it: "Literally: *its appearance.* Probably the text is corrupt; we should expect: *its branches* or the like." The spreading of the *boughs* (ὄσδοι) which we find in the *Graecus Venetus* is guesswork (*cf.* GES., *Thes.*) just as 𝔊's οἱ κλάδοι αὐτοῦ τῷ μήκει ὡς σταδίων τριάκοντα. Pure conjecture, however, obtains its philological justification through the following ingenious emendation of the text. HAUPT proposes to let the words חֲזוֹתֵהּ and עָפְיֵהּ in vv. 8f. and 17f. change places, so that the text would read: ורומה ימטא לשמיא [1]ו[6]עָפְיֵהּ [3]לסוף [4]כל [5]ארעא: [2]חזותה שפיר ואִנְבֵּהּ שַׂגִּיא *its height reached unto heaven, and its foliage to the end of the whole earth. Its appearance was fair, and its fruit abundant.* חזות would then correspond to the Heb. מַרְאֶה in Gen. 2,9, where similarly the appearance is mentioned before the fruit (נחמד למראה וטוב למאכל *pleasant to look at and good to eat*).

(9) Instead of the K^ethîb יְדֻרוּן, the Q^erê, following v. 18, prefers the fem. form יְדוּרָן, but needlessly.

(11) 𝔐 does not point here תְּחוֹתוֹהִי, but תְּחֹתוֹהִי. STRACK keeps the traditional reading; MARTI, however, rejects תְּחֹתוֹהִי as a Hebraism. In view of vv. 9.18; 7,28; Jer. 10,11 NÖLDEKE remarks that תְּחוֹתוֹהִי would seem to be preferable, adding that he has met occasionally in Syriac *taḥtai* as a preposition, but always without personal suffixes (*Gött. gel. Anz.* 1884, p. 1015).

5 (1b) The very free rendering of 𝔍 *et unusquisque secundum suam bibebat aetatem* does not warrant an alteration of the text, although Θ (καὶ πίνων) prefixed ו to the final word שָׁתֵה, connecting it with v. 2.

(2) [בִּטְעֵם חמרא does not mean *when the wine began to taste*, but *at the command of the wine, under the influence of the wine*; see PRINCE, *Mene, Mene, Tekel, Upharsin*, Baltimore, 1893, p. 118 below]. As an indication of the arbitrary method of 𝔊 the omission of the wives and concubines "evidently out of regard for decorum" (BEHRM.) deserves mention; *cf.* 6,19 the omission of the dancing-women.

(3) וכספא should perhaps be inserted, with Θ𝔍, after דהבא; *cf.* v. 2.

To strike out the words בית אלהא די, which are wanting in v. 2, on the authority of 𝔍 *de templo quod fuerat in Jerusalem* is questionable; for Θ has τοῦ θεοῦ.

(5) As to the Q^{e}rê נַפְקָה, intended to replace the K^{e}thîb נְפַקוּ, *cf.* 7,20, and KAUTZSCH, §§ 23,2; 98,2,c. The use of the masc. form for both genders is a peculiarity of Bibl. Aramaic, which is met with also in Nabatean inscriptions, *cf.* DRIVER-ROTHSTEIN, *Einleitung*, p. 540 [English edition, p. 472]. The feminine form, however, was known to the Masorites owing to its currency in the Targums, and was therefore substituted in the Q^{e}rê.

(6) שנוהי for שנין עלוהי is considered by BEHRM. so harsh that he would correct our expression in accordance with v. 9. This is also preferred by KAUTZSCH, § 89,2 and NÖLDEKE, *Lit. Centralblatt*, 1896, No. 9, who declares § 4,p in STRACK's *Abriss*, to be superfluous. BEVAN gives שְׁנוֹ as an alternative; but *cf.* EWALD, § 315, b, note.

The spelling ארכֻבָּתה is not unsupported by evidence; still, GINSB. is right in preferring, with BÄR, ארכֻבָתה; *cf.* KAUTZSCH, § 60, 1.

(7) The meaning of the foreign word, pronounced here and in vv. 16.29 in the Q^{e}rê הַמְנִיכָא = Syr. ܗܡܢܝܟܐ (*cf.* GES. *Thes.*), is sufficiently established by the word μανιάκης, by which 𝔊Θ translate it. The derivation from the Greek, however, adopted by KAUTZSCH, § 64,4, is improbable. In fact, μανιάκης appears rather to be derived from המניכא. It seems necessary, therefore, to fall back, with BEHRM. p. ix, upon the Sanscrit *mâṇika*. On the other hand, we have no certain tradition as to the consonants and the pronunciation of the K^{e}thîb. BÄR in fact declares (p. 74) the forms of the Received Text, המנונכא and המונכא, to be incorrect, and pronounces הַמְיֻנְכָא; while GINSB. decides in favor of הַמּוֹנִיכָא, and adds further, as K^{e}thîb forms, הַמּוֹנְכָא and הַמְנוּכָא. According to MARTI's *Porta*, pp. 31*.60*, the K^{e}thîb is to be read, with ANDREAS, הַמְיָנְכָא.

(7.16.29) 𝔊 renders ἐξουσία τοῦ τρίτου μέρους τῆς βασιλείας, but Θ has rightly τρίτος, and in v. 29 ἄρχοντα τρίτον. In addition to the ordinary תְּלִיתָי (2,39), KAUTZSCH (§ 65,1, note 3 and § 66,1) assumes here two by-forms, namely תַּלְתִּי, v. 7, and תַּלְתָּא, vv. 16.29. But it is not probable that תַּלְתָּא is "an abnormal stat. emphat. for תַּלְתִּי *tertius*." Moreover, it would conflict in v. 29 with the prevailing rule (KAUTZSCH, § 85,1). Hence it would seem best to read in v. 7 (*cf.* GES.-BUHL[12]) תְּלָתִי, and, in the same way, substituting י for א, in vv. 16.29. BEHRM. prefers תְּלָתִי in all three passages; DE GOEJE (*Theol. Tijdschr.* 1885, p. 71) would point in v. 7, תלתי.

(8) For עללין, see on 4,4.

For the Q^{e}rê וּפִשְׁרֵהּ, see on 4,15. BÄR (*cf.* p. 90) and GINSB., with the Occidentals or Palestinians, place it in the text, and attribute וּפִשְׁרָא to the Babylonians as a K^{e}thîb.

(10) As vv. 9 and 10 begin in 𝔊Θ with the same word, MARTI thinks that ארין has dropped out in 𝔐 at the beginning of v. 10.

(12) We should certainly pronounce, with 𝔍, מִפְּשַׁר and מִשְׁרֵא, *cf.* KAUTZSCH, § 40,3 note, instead of מְפַשַּׁר and מְשָׁרֵא of 𝔐. The participles do not suit the context. HITZIG believed (*Theol. Stud. und Krit.* 1837, p. 927) that 𝔐 intended no parti-

4 For עֲנָיִן, accented on the *ultima*, not on the penult, *cf.* KAUTZSCH, §§ 15,a; 57,a,β; contrast GES.-BUHL[12].

(27) BÄR (pp. 73.92) and GINSB. write, with Ben-Asher, בְּנַיְתַהּ. In spite of the good evidence in support of this strange form, בְּנִיתַהּ is to be preferred, following Ben-Naphtali; *cf.* KAUTZSCH, § 15,e and STRACK's *Cod. Erfurtensis* and *Cod. Jemenensis.*

BÄR and GINSB. rightly read תְּקֵף instead of the Received Text תְּקִף; *cf.* KAUTZSCH, § 57,a,α.

(30) 𝔊 has only the comparison with the eagle and the lion, Θ only that with the lion and the birds, and in inverted order; both are needless departures from 𝔐.

(31) The בִּרְכַת, read by BÄR and GINSB. without Metheg, should be written בָּרֲכַת or, with STRACK, בָּֽרְכַת; *cf.* KAUTZSCH, § 9 end.

(32) This verse is taken even by Θ (ὡς οὐδὲν ἐλογίσθησαν) and 𝔖 in such a way (כלה = כלא) that the negative particle would stand as a pure substantive — a unique case (*cf.* KAUTZSCH, § 67,1). MICHAELIS (*Anm. für Ungelehrte*, p. 41) departs from the vowel-points, and endeavors to bring out the sense *abide under his care and dominion.* If the consonants be altered, כְּכַן might find support in Is. 51,6, unless we are to understand *gnats* in that passage. BEVAN, BEHRMANN, BUHL content themselves with closely connecting the negation with the participle; the sense thus obtained, *such as are not to be regarded*, does not seem flat to them.

(33) Notwithstanding לִיקָר in v. 27, 𝔐 requires לִיקַר, and BÄR, GINSB., and MARTI (*cf.* § 20) so write in this case, but erroneously; *cf.* KAUTZSCH, § 57,a,α and STRACK's *Abriss*, p. 20.* ROSENMÜLLER rightly takes הדרי וזיוי as the subject. The intentional aggregation of the words, in which in v. 33 after עלי יתוב (v. 31), יתוב עלי is twice repeated, is in keeping with the solemnity. According to BEVAN this homœoteleuton has misled the Syriac translator to omit וליקר מלכותי הדרי וזיוי יתוב עלי. BEHRM. thinks the text overloaded. He tries to improve it, and, misled by the free translation of Θ (εἰς τὴν τιμὴν τῆς βασιλείας μου ἦλθον), he proposes as an emendation הָדְרַת (חדרת seems to be a misprint)† instead of הדרי. הדר, however, is used in vv. 31.34 in quite a different sense. According to LEVY's *Chald. Wörterb.* הדר (BEHRM. writes חרר)† occurs only in the Jerus. Targums for חֲזַר; but a new word for *return* is hardly probable, inasmuch as previously and subsequently we find תוב. Following 𝔊 καὶ ἡ δόξα μου ἀπεδόθη μοι (a translation, however, which is quite arbitrary) J. D. MICHAELIS suggested the emendation ויקר מלכותי וזיוי.

MARTI does not approve of BEHRMANN's conjecture, but his own suggestion is not much better. He remarks: If הַדְרִי together with וְ is not to be looked upon as a gloss, following v. 27, one might be inclined to substitute אַדְרֵךְ or אַהַדְרֵךְ *obtained.*

BÄR and GINSB. both write יְבַעוֹן, with virtual sharpening of the ע. The ordinary editions have יְבַעוֹן, against the Masorah. The *Codex Derenburgii* collated by STRACK reads the Qal, יִבְעוֹן; so, too, MARTI, as a Pael of this verb does not occur. Of GINSB.'s הָתְקְנַת and BÄR's התקנת the latter is the true pronunciation. GINSB.'s reading, however, represents the genuine Masoretic tradition as shown by the majority of MSS; *cf.* KAUTZSCH, § 34. MARTI thinks that the strange 3 p. fem. sing. התקנת may be explained if we make מלכותי the subject, and read עֲלַי instead of עַל.

BÄR's spelling הֻת', which recurs in 5,20 in הֻנְחַת as well as in similar cases is not followed by GINSB., who prints הָנְחַת with the common editions.

Pronounce מְהַלְּכִין as in 3,25.

† STRACK, too, writes הדר הדרת, with ה, but NÖLDEKE in his review of STRACK's book (*Lit. Centralblatt*, 1896, No. 9) remarks that in so old a document it must be a ה, not a ח. I must, therefore, retract the statement, made in my review of BEHRMANN's *Commentary* (*Theol. Lit.-Zeit.* 1895, col. 357), that BEHRMANN's חרר is a misprint.

5 to conform the words to מְנֵא (KAUTZSCH, § 29,3,a). Nor should פַּרְסִין, the plural of פְּרַס (KAUTZSCH, § 54,3,a,α), which 𝔐 intended, and which plays upon the word *Persians* (6,29), be displaced by the participial form פְּרְסִין, as though this latter, like אָמְרִין in 3,4 &c., took the place of a passive construction.

(27) BÄR (p. 76) and GINSB. read, with NORZI, the singular מֹאזַנְיָא instead of the less well attested Received Text, מֹאזַנְיָא. This avoidance of the dual, is perhaps merely pedantic (*cf.* KAUTZSCH, § 51,1, note), and is contrary to Hebrew usage, *cf.* Job 6,2. Yet the form preferred by NORZI occurs also in Mandaic, [מוזאניא; *cf.* NÖLDEKE *Mandäische Grammatik*, § 124. NÖLDEKE thinks that the י is a trace of the dual ending in מאזנים].

(29) For תלתי, see on v. 7.

(30) בֵּלְאשַׁצַּר is read by BÄR and GINSBURG here and in 7,1; 8,1; but in the editions of HAHN and THEILE it stands in 7,1 only. It should be corrected to בֵּלְשַׁאצַּר, according to 5,1.22.29; *cf.* 10,1.

6 (1) [Darius *the Mede* seems to be based on a confusion of the destruction of Nineveh (606) and the overthrow of Babylon at the hands of Cyrus (538) with the conquest of Babylon under Darius Hystaspis (520). This theory, which I advanced more than ten years ago, is discussed by PRINCE, *l. c.* p. 42. — P. H.]

The statement of the king's age has been considered strange, but without sufficient reason. Its purpose is to indicate the brief duration of the Median kingdom. From the arbitrary text of 𝔊 BEHRM. obtains a singular clause, through the corruption and misunderstanding of which the 62 years of our text are supposed to have arisen; but his method is too subtle.

(2) Here and in v. 4 SWETE gives as the reading of 𝔊 after ἑκατὸν εἴκοσι a ἑπτά, which is derived from Esth. 1,1. It is the reading of the *Codex Chisianus* and of the Hexaplar Syriac, but in the time of St. Jerome both 𝔊 and Θ agreed with 𝔐; *cf.* MICHAELIS, *Orient. Bibliothek*, iv, p. 10.

(4) STRACK, too, rightly points עֲשִׁית, although some codices read עֲשִׁית. The word is neither an intransitive participle nor a perfect, but a part. pass. (*cf.* NÖLDEKE, *Gött. gel. Anzeigen*, 1884, p. 1019).

(8) In στάσει βασιλικῇ Θ rightly connects קְיָם as construct with מַלְכָּא. By adding here and in v. 13 καὶ ἀνθρώπου to παρὰ παντὸς θεοῦ, he avoids the intentional omission of ואנש in 𝔊. There ואנש is omitted in order to restrict בְּעוּ to prayer.

(11) BÄR rightly prefers הֲוָא to the usual pronunciation הוא, retained by GINSBURG.

(13) The absence of any respectful form of address is quite in keeping with the context. We are certainly not justified in changing the text to conform with v. 7 or 3,9. 𝔊 reads Δαρεῖε βασιλεῦ, while Θ is content with βασιλεῦ.

(14) BEHRM. takes exception to the די which, as in v. 6, introduces the direct discourse, and would strike it out. This, however, is unnecessary; *cf.* 5,7, and especially 2,25, where further די's similarly follow upon the דִּי *recitativum*.

(15) The מַעֲלֵי adopted by BÄR (p. 78) as being required by the Masorah is rightly rejected by KAUTZSCH, § 60,3,b. Of the two current readings GINSB. prefers מֵעָלֵי. BEVAN, however, writes still better, with NÖLDEKE, מֶעָלֵי (*cf.* 5,7).

(18) For היתית, see on 3,13.

The spelling שְׂמַת deserves decided preference. KAUTZSCH (§ 45, note 1,d), with good reason, regards שָׂמַת as an error of 𝔐, although BÄR and GINSB. retain it; but his preference of the *scriptio plena* שִׂימַת is less commendable, *cf.* רִם 5,20.

BÄR writes חַתְמַהּ (*cf.* KAUTZSCH, § 37,3,a), and, in agreement with 𝔊, עִזְקַת; GINSB., on the other hand, gives the inferior, though usual, pronunciations חתמה and עִזקת; Θ also reads the singular עִזקת, which, in point of sense, is less exact.

(19) BEVAN and MARTI read וּלְחֵנָן instead of the ἅπαξ λεγόμενον וְדַחֲוָן whose meaning is uncertain; *cf.* 5,2.3.23.

5 ciples here but verbal substantives in the nominative, like מְכַסֶּה *cover* [*cf.* the remarks on מכסה *great omentum* in the *Johns Hopkins University Circulars*, No. 114, July, 1894, p. 115[a], note 9]. This view, however, is not probable.

(15) MARTI thinks that we should perhaps read יְהוֹדְעֻנַּנִי, instead of ל with the inf. after the impf. (*cf.*, however, § 124,b). This is not necessary.

(16) For תוכל, see on 2,10.

(17) Notwithstanding נבזבה (2,6) BÄR and GINSB. here point נְבְזְבְיָתָךְ; *cf.* KAUTZSCH, § 64,3. Only one of the two vocalizations of 𝔐 would seem to be correct; ANDREAS, however, (MARTI, p. 71) thinks both possible, so far as the Persian is concerned.

(19) The mispronunciation מָחֵא in Θ still appears in THEILE's edition of the Hebrew Bible (Leipzig, 1849). 𝔍's *percutiebat* is based on Θ's ἔτυπτεν, and LUTHER in turn was misled by 𝔍; but AV has correctly *kept alive*. For the Haf'el participle מַחֵא, *cf.* KAUTZSCH, § 11,3,b,γ. [There is, of course, no elision of the second stem-consonant in ܡܚܐ; the doubling of the ח is based on the analogy of the verbs פ"נ; nor is Heb. יִסֹּב=יָסֹב, but it is an analogical formation (*cf.* GESEN.-KAUTZSCH[26], p. 174, note 1). The primitive form of חיא *to live* is *ḥaiîua* (*cf.* ܚܝܘܐ, حيوان, חֵיוְתָא). The final و, however, became ى owing to the preceding intransitive *i*-vowel: حيى, thus making the stem a *verbum mediae geminatae* (*cf.* WRIGHT-DE GOEJE[3], §§ 166, D; 179, remark b). The stem of ܚܘܝܐ *serpent*, on the other hand, is حوى (*cf.* ܚܘܐ). — P. H.]

(20) 𝔖𝔍 appear to pronounce וִיקָרֵהּ instead of 𝔐 וִיקָרָה; see on 2,7; 4,15.

(21) The Q^e^rê rightly reads שַׁוִּיו instead of the K^e^thîb שׁוי, or as GINSB. adds, like KAUTZSCH (*Gram.* p. 175, *ad* p. 89), שַׁוִּי. The assumption of a mere mistake in the separation of the words (KAUTZSCH, § 47,g,3,a) is hardly adequate.

The wild asses are mentioned here, as BEVAN says, *as a type of savagery* only (*cf.* Job 39,5-8). CALVIN's expansion of the expression into an exile of the king among barbarians was rightly rejected by HITZIG. Wild asses live far from the dwellings of men, where fodder is given to cattle, and so HAUPT's suggestion to read עדריא (*cf.* Joel 1,18) instead of ערדיא seems very plausible [*cf.* PRINCE, *l. c.*, p. 111]. However, I should not be inclined to substitute עדריא for the traditional ערדיא.

(22) GINSBURG and STRACK point הַשְׁפֵּלְתְּ, while some of the MSS collated by STRACK read הַשְׁפֵּלְתָּ; so, too, MARTI.

(23) For the order of the metals, see on 2,35.

Θ rightly takes לֵהּ, against the accents, as referring to ולאלהא (KAUTZSCH, § 84,1). To explain ל as = the Latin *penes* (*cf.* Jer. 10,23) is too far-fetched. Still less does it seem advisable to strike it out.

(25) The fact that 𝔊Θ𝔍 only express מנא once does not warrant the assertion that the word occurred but once in their texts; the impressive repetition is one of the beauties of the original.

[The first מְנֵא seems to be the passive participle of מנא *to count*, while the second מְנֵא represents the *status absolutus* of מָנְיָא *mina*. The words מנא מנא תקל ופרסין mean: *There has been counted* (*cf.* ܡܢܝܬܐ *destiny, predestination*), *a mina, a shekel, and half-minas*, the half-minas (*parsîn* or, perhaps, *pĕrâsîn*) alluding to the division of the empire between the Medes and the Persians, the mina (*mĕnê*) referring to Nebuchadnezzar, followed by the shekel (*tĕqêl*), the sixtieth part of the mina, symbolizing Belshazzar, the unworthy successor of the great Babylonian king. Compared with Nebuchadnezzar, Belshazzar was not only a פרס בן מנה but a שקל בן מנה! See HAUPT, *Johns Hopkins University Circulars*, No. 58, p. 104 (July 1887); PRINCE, *Mene Mene Tekel Upharsin*, Baltimore, 1893, p. 8. — P. H.]

BÄR and GINSB. rightly adopt the pronunciations תְּקַל and וּפַרְסִין. The exceptional vocalization תְּקֵל and פְּרֵס (v. 28), instead of תקיל and פרים, is chosen in order

7 for vv. 4 and 5 Arabic اقيمت *uqîmat*, which is an exact parallel, and this would seem to be preferable.

BEHRM. again finds glosses here. But we do not gain anything by eliminating תנינה, which, it is true, can be dispensed with. The first אחרי in the enumeration is well distinguished by this addition from the אחרי which follows in v. 6. Still less probable is the elimination of ולשטר חד הקמת, for these words no more mean that this beast was set aside, than נטילת (v. 4) means that the first was easily made away with; only faulty exegesis could regard the one as a gloss on the other.

(6) The absence of the י of the plural in the Q^e^rê גַּבַּהּ (*cf.* v. 4) is not enough to prove that 𝔐 intended the singular; *cf.* KAUTZSCH, § 55,4.

BÄR writes in vv. 6 and 7 בָּתַר, but GINSB., STRACK, and MARTI rightly prefer בָּאתַר, which is better authenticated than the later spelling בָּתַר; *cf.* 2,39.

(7) Better than the מְּקְקָה given by some authorities is מַדֲּקָה, which BÄR, GINSBURG, and STRACK give in their text; *cf.* KAUTZSCH, § 46,3,b.

(8) Notwithstanding סלקת in v. 20 𝔐 requires here סלקת; *cf.* KAUTZSCH, § 25,b.

BÄR and GINSB. write the Q^e^rê (*cf.* v. 19 and 2,33) ביניהין, while NORZI prefers ביניהֵן; *cf.* KAUTZSCH, § 53,2 end. MARTI considers the Q^e^rê a correct emendation of the K^e^thîb; contrast NÖLDEKE (see on 2,33).

For the Q^e^rê אֶתְעֲקַרָה, which MARTI substitutes for the K^e^thîb, *cf.* v. 20, and see on 5,5.

(10) The Q^e^rê rightly reads אַלְפִּין (*cf.* 4,14) instead of the faulty K^e^thîb אַלְפִּים. But its substitution of the Hebraizing form רִבְבָן for the good Aramaic רִבּוֹן (= ܪܸܒܘ̈ Acts 21,20) is needless; *cf.* KAUTZSCH, § 65,4. The spelling of the K^e^thîb without *Dagesh forte* (THEILE, p. 1187) is erroneous.

(11) GUNKEL (p. 324, n. 1) states that the text of v. 11^a^ is mutilated. He thinks it must have contained the judgment upon the eleventh horn. But this view seems to be due to a misunderstanding. Nor can we admit BEHRMANN's contention that the first two words have arisen out of v. 11^b^ by dittography. It is true that the position of חזה הוית before באדין is somewhat unusual, but it does not seem advisable to strike out the two words, seeing that elsewhere also the author affects solemn resumption or reiteration of what has been said; *cf. e. g.* 2,38; 4,33; 5,11.23; 8,2; 9,2.19ff.

(12) On 𝔊's rendering καὶ τοὺς κύκλῳ αὐτοῦ ἀπέστησε τῆς ἐξουσίας αὐτῶν, see MICHAELIS, *Orientalische Bibliothek*, iv, p. 41.

(13) NESTLE suggests על instead of 𝔐 עם, pointing to 𝔊 ἐπὶ τῶν νεφελῶν; but as Θ has μετὰ τῶν νεφελῶν, the emendation would seem to be unnecessary.

(15) Instead of BÄR's נִדְנֵהּ (pp. 79f.), HAHN, THEILE, and GINSB. read, with most editions, נִדְנָה; KAUTZSCH (§ 54,3,a,β) prefers נִדְנַהּ, with suffix, rather than *stat. emph.* נִדְנָה. Probably still better is NÖLDEKE's and BEVAN's נִדְנַהּ. WEISS finds here the word בְּנִין, which occurs in the Targums and the Talmud (*cf.* ZDMG 32,754), and reads בְּנִין דְּנָה *on this account* instead of בְּגוֹא נדנה. This ingenious conjecture, which is also mentioned by GINSB. and adopted by BUHL, is placed by MARTI in the text; but as the occurrence in our book of a foreign word going back to the Sanscrit *nidhâna* 'receptacle, case' is by no means impossible, there is hardly sufficient ground for such alteration of the text; *cf.* NÖLDEKE (*Gött. gel. Anz.* 1884, p. 1022) and BEHRMANN.

(17) GINSBURG and MARTI rightly put the fem. אִנִּין in the text. This reading is not only suggested by the Q^e^rê, but even in the K^e^thîb it is better authenticated than the masculine form אִנּוּן.

מַלְכִין is again needlessly questioned (*cf.* 8,21) by GUNKEL, on the authority of 𝔊Θ, whose βασιλεῖαι is easily understood as a free translation. True, we obtain by a slight change of the consonants מַלְכְוָן, and BEHRM. considers the replacing of

6 For ושנתה נדת עלוהי, see on 2,1. It might be well to add that שְׁנָה = *sleep* has also been found by NÖLDEKE (ZDMG '93, p. 98) in the Inscription of Hadad at Zinjirli (*cf.* DRIVER's *Leviticus*, p. 26), while D. H. MÜLLER reads ישאל in l. 23 instead of שנה.

(20) In KAUTZSCH's translation (p. 898) we are told that *at daybreak* is, perhaps, an explanatory gloss to the preceding expression *with the dawn*. BEHRM. and MARTI, on the other hand, declare positively that בנגהא is merely a gloss. The two expressions שפרפרא and נגהא are synonymous but not tautological. MEINHOLD, therefore, seems to be right, in regarding בנגהא as a closer determination of the more general שפרפרא. Against the needless change of the text in the present passage we need hardly point to our author's favorite practice of heaping synonyms; it is sufficient to state that, of the two expressions, נגהא is unquestionably the stronger one, as the meaning of the stem is *brightness* (*cf.* KAUTZSCH, § 54,3,c). Those who hunt for glosses will do well to remember the fate of the well-known hypothesis of GRIESBACH, who committed the gross, though very pardonable, error of declaring superfluous one of the two synonymous expressions *at even, when the sun set*, in Mark 1,32 (*cf.* Matth. 8,16 and Luke 4,40).

(21) MARTI conjectures that we must read, as the third word of the verse, דניאל instead of לדניאל. He refers to NESTLE, *Marginalien*, p. 41; but there would seem to be no sufficient reason for this change.

(25) MARTI thinks that we should, perhaps, read the passive forms וְהֵיתִיו and רְמִיו; but this is unnecessary.

7 (1) See on 5,30. MARTI thinks that the words of 𝔐, וְחֶזְוֵי רֵאשֵׁהּ עַל־מִשְׁכְּבֵהּ had crept into the text from 4,2; but this view is not well founded.

(2) MARTI wrongly cancels the words ענה דניאל ואמר. He considers them a gloss because they are not expressed in 𝔊Θ.

(4) For Q^e^rê גַּפַּהּ, *cf.* 4,14.

The oracularly obscure language affected in the visions of our Book, should not mislead the textual critic to rush to the assistance of the exegete. GUNKEL (*Schöpfung und Chaos*, Göttingen, 1895, p. 327, note 2) makes this mistake in suggesting that there is a corruption in מריטו. His argument is, that the destruction of the dominion of the first beast does not come until v. 12, and hence the plucking out of its wings is unsuited to the context, which deals with the beginning of his dominion over the world. Our author does not write so awkwardly as to predict (*cf.* GUNKEL, p. 189) here, under the reign of Nebuchadnezzar's son (v. 1), anything else but the downfall of the Babylonian empire. It is just the unmistakable מְרִיטוּ which gives us our positive clue through the obscurities which follow; as the lion heart (2 Sam. 17,10), so the eagle's wings are lost to the winged lion of Babylon. After the figure of the beast once so proud, but which now, set upon its feet, can fly no longer, and must toilsomely walk, we have in v. 5 the figure of the bear, tilted on one side and unable to keep its balance.

GIESEBRECHT (*Gött. gel. Anz.* 1895, p. 598) erroneously refers *a man's heart* to 4,31, and inserts, on the basis of the words *I lifted up mine eyes unto heaven* in 4,31, here in our passage: עיניה נְטִלַת מן ארעא, as though the writer wanted to establish the identity of the beast and Nebuchadnezzar.

(5) On account of the context (*cf.* KAUTZSCH, § 45,3,5) the transitive form הֱקִמַת, which is here required by 𝔐 (*cf.* BÄR, p. 78), must be transformed into the Hofʿal which we find in v. 4. This passive, with or without י, has some attestation according to GINSBURG. MARTI (p. 60) sees in הֱק' a Hofʿal; he considers the indistinct vowel ֱ a modification of an original *ŭ*. NÖLDEKE, however, compares

8 *lagen* to his AT, p. 87), however, says: "Read with 𝔊 and Θ, אֲחֵרוֹת;" see also AUG. VON GALL, *Die Einheitlichkeit des Buches Daniel*, Giessen, 1895, p. 48, n. 1. BEHRM., on the other hand, adopts EWALD's view (EW. § 317, c), *an appearance of four = figures appearing like four*, as if it were intimated that the appearance must be understood to be in floating outlines; *cf.* 5, 5.24; 10, 18; Ez. 1, 5. But there is not any more reason for such an intimation here than in 7, 8. Nor is חזות ever used in a way which would make it practically the equivalent of כְּ *like*.

(9) Instead of מֵהֶם W. DIEHL reads מֵהֶן; see on 1, 5.

Instead of אַחַת מִצְּעִירָה we should read apparently, with BEVAN and others, following 7, 8, אַחֶרֶת צְעִירָה. The preposition מִן, which GRÄTZ wished to strike out, is indeed very harsh, whether צעירה (*cf.* Gen. 19, 31; 43, 33) be taken, with SCHLEUSNER (*Novus Thes.* iii, 125) and GES. (*Thes.* 805), adjectively, or, with VON LENGERKE and BUHL, substantively. BARTH's assumption (*Nominalbildung*, § 165) of a feminine adjective מִצְּעִירָה is altogether improbable. BEHRM., who calls BEVAN's change of the consonantal text arbitrary, will not even depart from 𝔐. It is true that, in point of sense, *of less value* would agree very well with 7, 8 and 11, 21; for Antiochus Epiphanes as a younger son had as yet no right to the throne. But still easier, from the grammatical point of view, would be EWALD's explanation (§ 270, b, n. 2), who obtained the timeless participle by pointing מְצָעִירָה, retaining the אחת authenticated by 𝔊 and Θ (ἕν).

(11) Instead of 𝔐 וְהֻשְׁלַךְ, read the inf. abs. וְהַשְׁלֵךְ (*cf.* 9, 5.11), and instead of the needless Qᵉrê הוּרַם, retain the Kᵉthîb, pronouncing הֵרִים. It is certainly not to be regarded, with OLSH. (§ 259 end) and others, as a passive formed on the analogy of the Aramaic (*cf.* 7, 4); *cf.* GESEN.-KAUTZSCH[26], § 72, n. 9. GALL suggests הגדילה instead of הגדיל; but this emendation is unnecessary: the change of gender here points to the Syrian King, not to the horn which re-appears at the end of v. 12.

(12) EWALD's (§ 174, g) and BEHRMANN's explanation of צבא as a feminine, with the meaning *military service* or *temple service*, does not seem satisfactory. We therefore read, to suit the preceding and following צבא (vv. 11.13), the passive perfect נִתַּן instead of תִּנָּתֵן. GALL resorts to a very radical alteration of the text. He thinks that, following 𝔊Θ, the beginning of v. 12 should read וינתן על התמיד הפשע *und es wurde gelegt auf das tägliche Opfer der Frevel*.

Instead of 𝔐 וְתַשְׁלֵךְ, which can hardly refer to the horn as agent, we pronounce וְתֻשְׁלַךְ. As the text is deprived of one consonant by the reading נִתַּן, the first word of the verse should, perhaps, be read וּצְבָאוֹ, i. e. *God's army*. Thus not only the want of the article in צָבָא disappears, but in the transition from king to horn the change of gender which appears in the last two words of v. 12 is explained without violence. In other cases, too, it would seem that a slight corruption of the text at the end of a word has also affected the following word; *cf.* v. 22; 9, 24.

(13) The usual pronunciation וָאֶשְׁמְעָה, followed by BÄR (p. 81) and GINSB. (*cf.* also GESEN.-KAUTZSCH[26], § 10, 2, note B), should be changed, with OLSH., § 65, c, to וָאֶשְׁמְעָה.

Further changes in the intentionally obscure expressions of this verse, *e. g.* BEVAN's התמיד מוּרָם, commended also by GINSB., are scarcely advisable. Instead of והפשע שמם תת GALL would read, following 𝔊, מוּרָם וּפֶשַׁע שֹׁמֵם נִתַּן. In spite of 𝔊 ἐρημώσεως or ἐρημώσεων, WELLHAUSEN's *abomination of horror* (*Isr. und Jüd. Gesch.*, Berlin, 1894, p. 204) corresponds better to the intentionally varied (*cf.* 9, 27; 11, 31; 12, 11) expressions of the original text, than *the desolating apostasy* or *abomination of desolation* of BEHRM. BEHRM., however, is right in rejecting the view of KAUTZSCH (*Beilagen*, p. 88), who thinks that the words תת וקדש are meaningless; *cf.* besides 1, 3 also 7, 20; Ex. 21, 16; ψ 76, 7. [See also NESTLE, ZAT, iv, 248; *Marginalien*, p. 35]. Verses 13.14 are indeed difficult, but this is no reason

7 that by the construct state, even in v. 27, unobjectionable. Nor would it be difficult to (*cf.* 4,9) obtain the feminine form of the verb.

(18) 𝔊Θ have not expressed עד עלמא in their free versions. We need not infer, however, that this omission, at least so far as 𝔊 is concerned, was due to carelessness. For example, 𝔊 omits in 8,5 the words ואין נוגע בארץ, although they are translated by Θ. In the preceding verse, 8,4, on the other hand, 𝔊, failing to understand the original, made the arbitrary addition of the *East* (*cf.* 2,38), which is not found in Θ.

(19) In accordance with v. 3 we should expect here שָׁנְיָה, as GINSB. reads, or the active participle, written by KAUTZSCH (§ 56,a,β,2) שָׁנְיָא; but BÄR, STRACK (p. 45*), and MARTI prefer the passive שְׁנִיָא (*cf.* KAUTZSCH, § 47,g,1,f), although it is not so well attested.

(20) As in v. 8, so here also (but not in 5,5) MARTI substitutes the fem. form of the Qᵉrê for the masculine Kᵉthîb ונפלו; see on וּנְפַלָה, 5,5.

GUNKEL (p. 327, n. 2) thinks that the predicate characterizing the eyes as *looking haughtily* has dropped out not only here but also in v. 8; this assumption, however, is unnecessary.

(22) EWALD was perhaps right in his conjecture, partly anticipated by J. D. MICHAELIS, that the words יתב ושלטנא have dropped out before יְהִב. 𝔊 τὴν κρίσιν ἔδωκε, and Θ, τὸ κρίμα ἔδωκεν, appear, notwithstanding v. 14, where they translate ἐδόθη, to have pronounced יְהַב instead of יְהִב. But the thought of 1 Cor. 6,2 is ill suited to this context. Nor is it probable that דין here means the administration of justice in any other sense than in vv. 10.26. More difficult, from the lexicographical point of view, is the rendering *give judgment* (strictly: *justification*), AV *judgment was given*. LUTHER's free translation (*Gericht halten für*) amounts to the same. [Cf. WELLH.'s explanatory notes on ψ 23 in the new English Version]. MARTI thinks that EWALD's insertion of יתב ושלטנא is confirmed by vv. 14.26.27.

Further, he considers הֶחֱסִנוּ a Hebraism, and substitutes הַחְסִנוּ (*cf.* v. 18). KAUTZSCH (§ 38,3), however, is certainly right in not taking exception to הֶחֱ' which is the only vocalization that is attested. [The פתח קטון instead of פתח may be due to اِفْعَالٌ as in Assyr. *ušekniš* for *ušakniš* &c.; see HAUPT, *Sum. Familiengesetze*, p. 63, n. 2; DELITZSCH, AG, § 34,c,α. — P. H.]

(25) GUNKEL states (p. 201) that 𝔐 with the plural עִדָּנִין does not express the meaning of the author, who intended the dual. This view, however, is erroneous. The number of about $3^1/_2$ years is one having relation (*cf.* ZAT '85, pp. 237.239) both to history and to faith. The expression, therefore, is purposely made indefinite. *Cf.* 8,14; 9,27; 12,7 and GES.-KAUTZSCH[26], § 88.

(26) Instead of the יְתִב given by HAHN and THEILE, and in many other editions, BÄR and GINSB. rightly read יִתִּב; but it does not commend itself to regard this Qal imperf. (KAUTZSCH, § 43,1, examples *ad* b), with DELITZSCH, BÄR, and BEHRM., as a contraction from יִתְיְתִב.

8 (1) For בלאשצר, see on 5,30.

(5) G. HOFFMANN (ZAT '83, pp. 95 f.) would pronounce not חָזוּת but חֲזוֹת, following the Syriac vocalization [ܚܙܘܬܐ; *cf.* חמות = ܚܡܬܐ, אחות = ܚܬܐ]. He refers to 4,8.17, taking for granted that חזות = מראה; but this is not certain. חָזוּת is established here and in v. 8 as the reading of 𝔐, both by BÄR and GINSB. GINSB.'s צ"ל אֲחָרוֹת כן ת"ע, however, in v. 8 decides in favor of the reading of 𝔊.

(8) חזות seems to have crept in by mistake from v. 5. It can neither be rendered as an adverbial accusative *in honor*, nor taken as a construct plural. Instead of it we should probably read, with GRÄTZ and others, the word אֲחָרוֹת, as expressed by 𝔊 (ἕτερα). According to SWETE ἕτερα is not found in Θ; KAUTZSCH (*Bei-*

8 is deleted by WELLHAUSEN in Mic. 2,4, are obvious; see on 2,1, where BEVAN, however, does not take exception to the word. But the elimination can hardly be based on the authority of 𝔊, although this is also done by GINSB. The reading of 𝔊 is here at variance with Θ. Similarly, it would be inadmissible to infer from the free translation of מלאכת by ἔργα, *opera*, *Geschäfte* in the plural (*cf.* 1 Kings 9,23), that Θ𝔍 and LUTHER read ו before ת.

9 (4) VON GALL (pp. 123ff.) states that the whole section 9,4-20 did not form a part of the original Book. His arguments, however, are not valid. To supplement his hypothesis, he might just as well assume that a section of the same length had dropped out in this ninth chapter of the Book of Daniel.

(5) The Qerê strikes out וְ before הרשענו, the first of the second pair of words, but this ו is found according to GINSB. in good editions both as Kethîb and Qerê. However dragging it might appear in ordinary prose, it can hardly be said to be unsuited to the broad style used in prayer.

On ממצותך without the plural י, which is also wanting in v. 16, *cf.* ψ 119,98 and GES.-KAUTZSCH[26], § 91, n.

(6) In connection with the ninth chapter it may be well to call attention to some minor points which, though not affecting the sense, will help to show how frequently the editions of 𝔐 by BÄR (Leipzig, 1882) and GINSBURG (London, 1894) are at variance. In this verse, *e.g.* BÄR (p. 81) writes הנבאים, but GINSB., following many good editions, הנביאים.

(7) Both editors prefer, with the Masorah, in vv. 7.8.17 the Palestinian readings to the Babylonian. Thus they read כַּיּוֹם, לְשָׂרֵינוּ and עַל־מקדשך instead of כְּהַיּוֹם, וּלְשָׂרֵינוּ and אֶל־מקדשך. But in BÄR (p. 90), we miss the note given by GINSB., stating that only 𝔐 and the Palestinian school begin v. 9 with לאדני; the Orientals, on the other hand, with ליהוה.

(8) According to the best MSS and ancient printed editions, the verse begins with יהוה, not with אדני.

(9) BÄR writes וְהַסְּלִחוֹת without י, GINSBURG with י.

(10) BÄR writes (p. 82) בתֹרֹתיו and, as in v. 6, הנבאים, GINSB. בתורתיו and הנביאים.

(11) BÄR writes וְסָר, GINSBBURG, as in v. 5, וְסוֹר.

(12) The Kethîb דְּבָרָיו, as against the Qerê דְּבָרוֹ, should be retained with the Versions and Neh. 9,8.

(13) BEHRM. translates: *calamity that is come*, putting the tone, against the accents, upon the last syllable of באה. He thinks that the article is wanting before the word. His object is to make את depend on להביא (v. 12). BEVAN, following 1 Kings 2,21, connects את with כתוב, which, it must be admitted, stands nearer; but *cf.* 𝔊Θ𝔍 and GES.-KAUTZSCH[26], § 117,1, note 7 or EWALD, § 277,d,2.

(16) For צִדְקֹתֶךָ, see on v. 5.

(17) BEVAN's reading of עֲבָדֶיךָ, before אדני, taken as a vocative, fits very well; but perhaps the reading expressed by Θ in ἕνεκέν σου, Κύριε, following v. 19, is still simpler than 𝔊 ἕνεκεν τῶν δούλων σου, δέσποτα; *cf.* Is. 63,17; ψ 115,1. At any rate, BEHRM.'s view that למען אדני is a gloss which has crept into the text, is entirely superfluous. In view of the exceptional harshness of the expression it would be more natural to assume a gloss in v. 16 (*cf.* Jud. 10,11; Ezra 7,7; Is. 10,10). The preposition repeated in KAUTZSCH's translation before הר קדשך (*cf.* v. 20) is no more expressed in the original than is the *et* inserted by 𝔍. This harshness, however, is the counterpart to the breadth of style affected elsewhere, and the Received Text is confirmed by 𝔊Θ.

(18) The Kethîb פְּקְחָה (*cf.* v. 19) must be preferred to the Qerê פְּקַח, although, or because, the latter occurs in 2 K. 19,16 and Is. 37,17.

(21) The pronunciation בַּתְּפִלָּה is confirmed by the context (𝔊Θ, ἐν τῇ προσευχῇ).

8 why GIESEBRECHT (*Gött. gel. Anz.* 1895, p. 599) should declare them to be an interpolation. He is then, of course, obliged to delete the words הערב והבקר אשר נאמר in v. 26.

(14) Instead of 𝔐 אֵלַי, read, with 𝔊Θ𝔖, אֵלָיו; Daniel is but a listener.

(9-14) [According to a paper by GEO. F. MOORE, read at the meeting of the American Oriental Society, April, 1896, the צבא השמים in v. 10 is not the Jewish people, as commonly interpreted (כוכבים being taken metaphorically), but the heavenly bodies as the Gods of the heathen nations (*cf.* Is. 24,21; Enoch 80, &c.), as in v. 11 the שר הצבא is not a ruler of the Jews (GROTIUS, *al.*), but the God of the Jews, the Supreme God. V. 10 is then to be understood in the light of 11,36-39; 1 Macc. 1,41 ff., of Antiochus' attacks on other religions of his realm, as v. 11 of his attempts on that of the Jews. (In v. 11 read *active* verbs). At the beginning of v. 12 and in v. 13 צבא is intolerable. In v. 12 neither 𝔊 nor Θ expresses the word; in 13 it is absent from 𝔊 at least. In both cases MOORE conjectures that it was originally written וצבי, a gloss to the *preceding* word: v. 11, וְהִשְׁלִךְ מכון ⸢מקדשׁ⸣ | (⸢וצבי⸣); v. 13 וְקֹדֶשׁ (⸢וצבי⸣) מרמס. V. 12 is then to be restored: ⸢ו⸣תנתן על התמיד ⸢פשע⸣ (see 𝔊, and BERTHOLDT); פשע is, like הפשע שֹׁמֵם(!) v. 13, the altar of Zeus, elsewhere שקוץ שמם (*cf.* DRIVER, *Introduction*[5], p. 539, *ad* p. 461; Germain ed., p. 528, n. 2). In v. 13 the most probable emendation seems to be: התמיד ⸢הוסר⸣ והפשע (שֹׁמֵם) תת וקרש (⸢וצבי⸣): מרמס; *cf.* 𝔊 11,31; 12,11. The paper will be printed in vol. xv of the *Journal of Biblical Literature*, Boston. — P. H.] None of the emendations suggested by Prof. MOORE commends itself to my judgment.

(22) גוי can hardly mean *subjects*, as opposed to the royal family. Read therefore, with 𝔊Θ, מִגּוֹיו instead of מגוי. This is all the more probable as, owing to the corruption of the end of the word (*cf.* v. 12), a ת appears to have been corrupted to י at the beginning of the word following. Thus the suspicious יעמדנה of 𝔐, which is natural neither as an Aramaism nor as an archaism in Hebrew, is replaced by תעמדנה, the only form which we should expect. On the other hand, there is no ground for striking out ולא בכחו, with BEHRM., as a transcriptional error derived from v. 24. Θ writes ἐν τῇ ἰσχύι, which is more accurate than 𝔊's κατὰ τὴν ἰσχύν; see on v. 24.

(23) Instead of 𝔐 הַפֹּשְׁעִים, 𝔊Θ𝔖 understand here הַפְּשָׁעִים, thus following the Q^e^rê of 9,24 which reads וּלְהָתֵם. The pronunciation of 𝔐, however, though rejected even by GINSB., deserves the preference, if only because of the Hif'il. GALL's (p. 49) emendation כְּתֹם הַפְּשָׁעִים (*cf.* Is. 18,5) is unnecessary.

(24) KAUTZSCH-MARTI regard ולא בכחו as a gloss which has crept in here from v. 22 — the converse of BEHRMANN's opinion. But the real state of the case is simply reversed by the assertion that the interpretation — surely the only correct one — that Antiochus Epiphanes owed his successes to his intrigues, is more artificial than making the suffix again refer to Alexander the Great. Equally needless is BEVAN's assumption, that instead of ישחית we should read יְשַׂחֵחַ or יָשִׂיחַ; for the adverbial construction (otherwise in 11,36) of נפלאות creates no difficulty.

(24.25) Instead of ועם קדשים: ועל שכלו, GRÄTZ, following the free rendering of 𝔊 καὶ ἐπὶ τοὺς ἁγίους τὸ διανόημα αὐτοῦ, wished to read ועל קדשים שכלו. GINSB. makes the same proposal, and this radical alteration of the text is also approved by BEVAN, KAUTZSCH-MARTI, and GALL. But in Hebrew the ו of the apodosis is of frequent occurrence (*cf.* GES.-KAUTZSCH[26], § 143,b, n. 2). Against the opinion that there can be no reference to the people of the saints before v. 25 (𝔊 has καὶ δῆμον ἁγίων at the end of v. 24), BEHRM. makes the pertinent remark, that our author is not particularly careful to avoid repetition.

(27) KAUTZSCH-MARTI think it necessary to strike out נִהְיֵיתִי ו. They assert that this is undoubtedly nothing but a transcriptional error for נחליתי, the coordinating ו being a subsequent addition. The objections against this Nif'al of היה, which

9 (26) If the alleged mutilation of the text were a fact, the easiest emendation would be, to follow FELL's suggestion, and insert אָוֶן *guilt* after ואין לו. It is true that Θ, καὶ κρίμα οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ is very uncertain evidence for this. There is no need of mentioning the other conjectural additions which have been suggested. If the author has purposely left something unsaid, expositors may seek to guess his thought, but are not justified in inserting their fancies in the text.

(27) RICHARD KRAETZSCHMAR (*Die Bundesvorstellung im AT*, Marburg, 1896, p. 234, n. 2) thinks that if it be necessary at all to make an emendation, it suffices to read הכביר instead of 𝔐 הגביר. But he is hardly right in attributing to both of these words the meaning *to make difficult*, as though the sense were, the performance of the duties of the Covenant regarding the worship of the Lord shall be made difficult. *To make difficult* would be הכביד, but not הכביר or הגביר. We might rather compare שִׁחֵת Mal. 2,9, חִלֵּל, Mal. 2,10, and גָּאַל *to defile*, Neh. 13,29, which verbs are used also of the Covenant.

If, with VAN LENNEP, BEVAN, and others, we read כַּנּוֹ, following 11,20.21.38, this has nothing to do with the reading of 𝔊Θ, ἐπὶ τὸ ἱερόν, or of 𝔍 *in templo*. There are plenty of departures from 𝔐 in the Ancient Versions in vv. 24-27 which must be regarded as pure fancies.

KUENEN is unquestionably right in saying that שקוץ מ׳ might very easily be transcribed by error שקוצם מ׳; but it by no means follows from this that the author did not here intend the plural. It might be well to add that 𝔐 writes שִׁקּוּצִים, while the next word is written by BÄR מְשׁוֹמֵם, but by GINSBURG, following numerous authorities, without ו.

[Dr. PAUL RUBEN states on p. 11 of his *Critical Remarks upon some passages of the OT* (London, 1896): "Dan. 9,27 we must read וְיִנָּתֵן עַל הַכָּנָף שִׁקּוּץ הַמְּשַׁמָּה עַד כָּלָה וְנֶחֱרָצָה — (*a*) I write שִׁקּוּץ הַמְּשַׁמָּה† according to 𝔊 Dan. 11,31; 12,11; Θ Dan. 12,11 (𝔐 שִׁקּוּצִים מְשֹׁמֵם); — (*b*) תִּתַּךְ עַל שׁוֹמֵם is a correction of וְעַל כְּנַף שִׁקּוּצִים מְשֹׁמֵם; תִּתַּךְ is corrupted from יִנָּתֵן (𝔊Θ δοθήσεται), נָתַן being used also 11,31; 12,11. — (*c*) 𝔊 has καὶ ἐπὶ τὸ ἱερόν = וְעַל הַכָּנָף, 𝔍 *et erit in templo*; these translations might be only the outcome of guessing, or ἱερόν might be a corruption of πτερόν; two things, however, are sure: (1) that 𝔊 read the article; (2) that there is some connection of this passage with 1 Macc. 1,54 ᾠκοδόμησαν βδέλυγμα ἐπὶ‡ τὸ θυσιαστήριον, and therefore of the כָּנָף with the altar."] I consider these conjectures quite unnecessary; nor can I believe that כָּנָף here or in Hos. 4,19 is an old Semitic word for the place around the altar, *i. e.* a kind of κῆπος.

10 (1) In בלטשאצר the letter א stands properly not before but after ש, as in 1,7; 2,26; 4,5.6.15.16; 5,12; *cf.* 5,30.

(4) BEHRM. arbitrarily declares הוא חדקל to be an incorrect gloss. But we have here a man of God, more than 80 years old, holding high office in the East (6,29), and not engaged in Babylon alone (*cf.* 8,2). The exaggerated expectations of his coreligionists who had returned to Judah could not be shared by one who knew how troublous would be the time (9,25). It is of intention, then, that our author turns his hero's steps toward the east rather than the west.

(7) Unless *in order to hide themselves* is to be taken as a free translation, it is more inexact than 𝔍's *fugerunt in absconditum*. Flight does not always secure a hiding-place. The statement that they both *fled* and *hid themselves*, is, consequently, by no means superfluous. There is therefore no warrant (*cf.* Esth. 2,8) for changing the text to להתבא, which would yield a different sense; *cf.* 1 K 22,25.

(8) BEHRM. is wrong in regarding the final words ולא עצרתי כח, which recur in v. 16, as a gloss. His argument that they can easily be done without, is not valid.

† "or שִׁקּוּץ הַשֹּׁמֵם, *cf.* NESTLE, ZAT 4, 248." ‡ "ἐπὶ = עַל *behind*?"

9 GINSB. states, however, that there are a number of authorities who prefer בתפלה. Of course, GINSB. decides, with BÄR, in favor of the article.

There can be but little doubt that 𝔊 τάχει φερόμενος has hit the sense we should expect. Also the other Ancient Versions aim at this meaning. Θ gives for מֻעָף בִּיעָף simply πετόμενος (*cf.* EW. § 341 b). Some might, therefore, feel inclined to delete the difficult בִּיעָף. But GES. (*Thes.* 610), not without reason, considers *festinare factus* = *festinans* as somewhat doubtful. BEHRM. thinks that the Inf. Hofʿal should, perhaps, be read; but his reference to Is. 22,17 does not make that any more probable to my mind.

(22) It seems very plausible to substitute, with BEHRM. and KAUTZSCH-MARTI, following 𝔊𝔖, for וַיָּבֶן of 𝔐 the emendation ויבא, or perhaps ויבו = ויבוא (*cf.* 1 K. 12,12). This change is also approved by GINSB., but the evidence of Θ, who changes the προσῆλθε of 𝔊 to συνέτισέν με (*cf.* 8,16) = 𝔍 *docuit me*, is against it.

(23) BEHRMANN's conjecture, following 10,11.19, that איש has dropped out before חמודות, is unnecessary. 𝔊's ἐλεεινός and ἄνθρωπος ἐλεεινός confirm the omission of איש in the first passage (*cf.* Gen. 4,1 and ψ 21,7), although this may have been based, as BEVAN thinks, on a false reading, חֲסֵרוֹת.

(24) By the use of indefinite and obscure expressions the author has succeeded in preventing certain passages in vv. 24-27 from ever being understood with any certainty. But the more the difficulties in understanding an important passage of the Book of Daniel accumulate, the less we are permitted to make an attempt at overcoming them by mere alteration of the text. In such cases the text has probably been transmitted with especial care. BEHRM. (p. xxxi) rightly deems the worth of 𝔊 for textual criticism *but slight* (*cf.* also MICHAELIS, *Orient. Bibl.* iv, 26ff., especially p. 32). 𝔊's treatment of this passage, added to its general shortcomings, may have turned the scale (BEHRM., p. xxxvi) in favor of its being early supplanted by Θ. The incorrect pronunciation of שִׁבְעִים for שָׁבֻעִים, which we find in 𝔊, set aside the *weeks of years*, and did not lend itself, therefore, to the exegesis of the Church which applied the prediction to the time of Christ. BEHRM. gives a very careful collation of vv. 24-27 in 𝔐 with the Ancient Versions (pp. xxxiv-xxxvii). The results, however, are but scanty, especially as in the *resumé* given on p. xxxvii we must strike out at least כנו for כנף, v. 27. No exegete has derived this reading from any Ancient Version; it is pure conjecture (*cf.* 11,21). We are indebted for this emendation (which KUENEN, *Ond.*² ii, 472 pronounced very reasonable) to the young Dutch theologian J. W. VAN LENNEP, whose thesis (*De zeventig jaarweeken van Daniel* 9,24-27, Utrecht, 1888) was reviewed by me as a noteworthy piece of work in SCHÜRER's *Theol. Lit. Zeit.* '89, No. 5.

The Kethîb should probably be read לְכַלֵּא הַפֶּשַׁע וְלַחְתֹּם חַטָּאוֹת. The second pair of these four words is corrected in the Qerê to וּלְהָתֵם חַטָּאת; 𝔐 לְכַלֵּא הַפֶּשַׁע, however, excites redoubled suspicion both by the peculiar verbal form (*cf.* Hos. 6,9; Jer. 38,4 with Dan. 12,7) and by the article, which elsewhere in the verse is wanting. As in 8,12.22 the beginning of a word was seen to have been corrupted by the mutilation of the end of the preceding one, so here we may read לְכַלּוֹת פֶּשַׁע.

(25) BEVAN thinks that instead of לְהָשִׁיב we should read לְהשִׁיב *to people*, and תֵּשֵׁב for תָּשׁוּב (*cf.* Is. 44,26; Jer. 30,18; Ez. 36,10.11.33). BEHRM. regards this conjecture as plausible, but he himself translates *shall be built again.* Further, BEVAN would replace the obscure חרוץ by חוץ (Jer. 5,1), following 𝔖 and making רְחוֹב וְחוּץ mean *with public places and streets.* This is more acceptable than to get from 𝔊 (v. 27 εἰς πλάτος καὶ μῆκος) and Θ (πλατεῖα καὶ τεῖχος) the readings אֹרֶךְ and חַיִץ. On the other hand, the often attempted supplanting of the ἅπαξ λεγόμενον צוק by קֵץ, which seems to have been had in view also by 𝔊𝔖, can hardly be defended.

10 pire, coincident with the accession of the so-called Mede Darius, and the favor shown the Jews some years later, in the permission to return, which was first given by Cyrus. Secondly, in the endeavor to give better form to the seemingly awkward description, the great liking the author evinces for repetitions, or resumptions (see on 7,11), has been quite overlooked. This has led one of the latest and best expositors into very violent treatment of the Hebrew text. BEHRM., who also takes unwarranted exception (*cf.* OLSH., p. 415) to the vocalization הַמָּדִי, permits himself, besides transposing a half-verse, to strike out two half-verses. With v. 20 he connects 21^b, then reads $11,1^b$ (here עָמְדִי is changed to עָמַר), finally 21^a and $11,2^b$, so that $11,1^a$ and 2^a are entirely struck out. Others (BEVAN, KAUTZSCH-MARTI) are content with striking out $11,1^a$, and changing to עָמַר and לִי the words עמדי and לו, which belong to the alleged gloss discovered by W. ROBERTSON SMITH.

11 (1) Must we read עמדתי for 𝔐 עמדי? The only grammatical parallel is Job 9,27; but there, too, the text may be corrupt [see SIEGFRIED *ad loc.*].

(4) It is natural to read וּכְעָצְמוֹ, following the parallel 8,8, instead of וּכְעָמְדוֹ (AV: *And when he shall stand up*), which recalls the beginning of v. 3. Yet this change is not strictly necessary, for the explanation *as quickly as he has risen up* which has been retained by KAUTZSCH-MARTI, seems in itself quite possible, and especially so in our writer, who is not at all averse to hidden meanings. However, the change suggested by GRÄTZ, BEVAN, and BEHRM. fits very well, and seems even to have suggested itself to LUTHER, as appears in his free translation *wenn er auf's Höchste gekommen ist.* To substitute ב for כ, although, according to GINSB., ב is not unattested by authorities, is not advisable. Against 𝔊 ἐν τῷ ἀναστῆναι αὐτόν we have Θ ὡς ἂν στῇ.

Instead of ולא לאחריתו, 𝔖 offers ܘܠܐ ܐܝܟ ܚܝܠܗ, as though he read, or guessed, וְלֹא כְחַרְבוֹ. 𝔐 is thoroughly backed by Θ, οὐκ εἰς τὰ ἔσχατα αὐτοῦ, while 𝔊, failing to understand the words, has altogether omitted them. (Against the text of 𝔊 as given by SWETE, *cf.* SCHLEUSNER, *Thes.* i, p. 154).

(5) Without change of the consonants LUTHER refers the suffix in שָׂרָיו to Alexander the Great, and translates 𝔐 וּמִן־שָׂרָיו: *welcher ist seiner Fürsten einer*, taking ו to mean *that is.* HITZIG and others are probably more correct in placing *Athnach*, with 𝔊𝔍, under הנגב, so that the suffix refers to the king of the South (so AV: *and* one *of his princes*). But if we disregard the traditional accentuation, it will be better, with MEINHOLD, to strike out the ו in the second ויחזק as an erroneous repetition of the preceding ו. To regard it as a ו of the apodosis, with BEVAN and BEHRMANN, is less satisfactory.

(6) Of the numerous alterations suggested here (see on 9,24) the only probable one would seem to be to substitute, with Θ𝔍, וְזַרְעוֹ for 𝔐 וּזְרֹעוֹ. This has also been done by LUTHER.

The *scriptio plena* כוח only occurs here, and is not accepted by the Babylonians. It is, perhaps, due to the mistaken idea that the word should be in the absolute state. Yet there was nothing to prevent our author from using כֹּחַ as construct, notwithstanding 10,8.

In the translation of KAUTZSCH-MARTI, which leaves the final word בָּעִתִּים untranslated, we read: *to establish peaceful relations; but this expedient will not endure, and also his (other) expedients will accomplish nothing.* Thus HITZIG's pronunciation וְלֹא יַעַמְדוּ זרעו is followed. BEHRM., on the other hand, has extracted strange things (see on 6,1) from 𝔐 ולא יעמד וזרעו, by treating these three words as a gloss. With the translation *and they abide not in their undertaking*, the gloss, thus confused to the point of unintelligibility, is supposed to be restored; but for its original Hebrew wording BEHRM. offers no less than three alternatives.

10 (9) BEHRM. again regards as a gloss the ופני in this description, which is often purposely circumstantial. But the word is indispensable, because the writer intends to combine what has been stated *both* in 8,17 and 18.

The translation of 𝔊Θ, ἤμην with the participle, is correct. But the conjunction preceding אני הייתי seems to have been taken by them as the ו of the apodosis. It must be regarded, with BEVAN, as introducing a circumstantial clause.

(12) The angel came in response to Daniel's words of prayer. BEHRM., therefore, has no reason for reading בִּדְבָרְךָ = *for thy sake*, with elimination of the י.

Just as נשמעו, rightly rendered by 𝔍 *exaudita* (*sunt verba tua*), refers to what has been decided for weeks past, but the execution of which has again and again been deferred, so באתי points to the fact that he has been intending to come long before he now at length arrives.

(13) MEINHOLD, BEHRM., and GINSB. rightly read, with 𝔊Θ, הוֹתַרְתִּיו instead of נוֹתַרְתִּי (*cf.* Ez. 39,28). The meaning *came off victorious*, attributed by LUTHER, SIEGF.-STADE, GES.-BUHL to the Nifʿal, is contrary to the context; for the conflict is still to be continued (v. 20); nor is there any evidence of its currency in Hebrew usage. The assumption of a circumstantial clause (*cf.* vv. 4ᵇ. 9ᵇ) gives to the Nifʿal a sense which, according to Gen. 32,25, would be admissible; but the translation *while I had remained behind* (previously alone) requires an inadmissible addition. It would still be better, as I maintained formerly (BUNSEN's *Bibelwerk*, Leipzig, 1867), to construe the words לעזרני ..... והנה as a parenthesis, if only the rendering of AV, *and I remained there*, i. e. *therefore I had to remain there*, were not rather far-fetched. GRÄTZ's more radical alteration, וְאֹתוֹ הוֹתַרְתִּי, on account of αὐτὸν preceding κατέλιπον, is needless. Finally, when BEHRM. repeats BERTHOLDT's conjecture that שר also has dropped out before מלכי, BEVAN is entirely right in replying: "It is quite unnecessary to suppose that שַׂר has fallen out, for the rendering of the LXX (μετὰ τοῦ στρατηγοῦ τοῦ βασιλέως Περσῶν) is probably an expansion of the original, just as in v. 20 עִם שַׂר פָּרָס is translated μετὰ τοῦ στρατηγοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν."

The rendering by 𝔊𝔖 of מלכי in the singular is just as arbitrary (*cf.* v. 1); Θ renders freely, as if we had מלכות again.

(14) GINSB. observes: יִקְרָה כתיב, יִקְרָא קרי, while BÄR (p. 97) gives no Qᵉrê in c. 10. 𝔐 evidently permits itself in the pronunciation יִקְרָה a pun recalling Gen. 49,1.

In accordance with the εἰς ἡμέρας of 𝔊Θ, the last word should be pronounced לְיָמִים; the article inserted by 𝔐 is out of place; *cf.* 8,26.

(17) מעתה is confirmed by Θ ἀπὸ τοῦ νῦν, but it is said to be inapposite or colorless. BEVAN and BEHRM. needlessly read מִבְּעָתָה (*cf.* Jer. 8,15) = *for fear*; or מֵרְעָדָה (*cf.* v. 11; Is. 33,14).

(19) Taking unnecessary offense at the repetition (*cf.* 2 Sam. 10,12), BEVAN would read וֶאֱמָץ (*cf. e. g.* Jos. 1,6) instead of וחזק. But this alteration has no adequate support in the free translation of 𝔊𝔖; BEHRM. reads even וְהַחֲזֵק (11,7.32). The ו, usually wanting before a second imperative (*cf.* 2 Sam. 16,7), remains in solemn discourse, *e. g.* ψ 90,17. The rendering of KAUTZSCH-MARTI is good: *Take courage, yea, take courage.*

(20) In the section 10,20–11,2 the evil influence of 𝔊 has led not only to a wrong division of the chapters, but also, in the case of many expositors, to radical alterations of the text. Yet the well known arbitrariness and freedom of the Alexandrian treatment of the Book of Daniel is sufficiently shown in c. 10, where *e. g.* 𝔊 makes the *third* year the *first* in v. 1, and changes the *hearing* in v. 9 to *not hearing*. Careful exegesis removes the double objection that 𝔐 seems to create. In the first place, it quite escaped the attention of the Greek reader, who substituted for 11,1ᵃ καὶ ἐν τῷ ἐνιαυτῷ τῷ πρώτῳ Κύρου τοῦ βασιλέως, that our author sharply distinguishes in time between the overthrow of the Chaldean em-

11 It seems more natural, however, to refer it to the Holy Land named immediately before. This leads to BERTHOLDT's pronunciation וְכָלָה.

(17) The exegetical gain obtained at the expense of changing one consonant may, perhaps, excuse the alteration of כָּל to אֶל. The meaning, then, is that the Syrian will proceed with energy (Esth. 9,29) against the kingdom of the Egyptian. 𝔍 (*et ponet faciem suam ut veniat ad tenendum universum regnum ejus*) interprets in the sense that Antiochus sought to bring the whole kingdom of the Egyptian under his control; but this translation of the words is contrary to Hebrew usage. There remains apparently for 𝔐 only the rendering of LUTHER and AV which, however, hardly fits the context, viz., *with the strength of his whole kingdom.* This translation has also been adopted by BEHRM., while KAUTZSCH-MARTI follow 𝔍.

There is, and rightly, a general agreement in the rendering on the margin of RV which follows the Ancient Versions, and gives: *and shall make equitable conditions with him* (LUTHER: *aber er wird sich mit ihm vertragen*). This implies reading יַעֲשֶׂה for וְעָשָׂה. But the substitution of מישרים (v. 6) for the plural of יָשָׁר, which we seem to have in 𝔐 יְשָׁרִים, is unnecessary and unsupported by Θ. The same applies to BEVAN's change, based upon the Syriac, of בת הנשים to בתו בנשים, and, finally, to the elimination both of the suffix in להשחיתה and the dative לו following upon לא (*cf.* Is. 7,7).

(18) For the K^e^thîb וְיָשֵׁב, referring to a fact, the Q^e^rê reads וְיָשֵׂם, as in v. 17 where it merely sets forth an intention. BEVAN's bold conjecture is ingenious, but hardly correct. Resting on the confused ἐν ὅρκῳ of 𝔊, he would substitute שְׁבֻעָתַיִם for 𝔐 לו בלתי, while BEHRM., who is less felicitous in conjecturing כְּאָלַת as the reading of 𝔊, contents himself with striking out the first לו.

(20) It makes but little difference for the sense whether we refer נוֹגֵשׂ (*cf.* Zech. 9,8) to the impecunious king Seleucus IV, or directly to Heliodorus. Yet the latter interpretation of this obscurely expressed verse, now probably the dominant one, is so harsh, that BEVAN wants to transpose 𝔐 מעביר נוגש into נוגש מעביר, in order to get the sense *an exactor who shall cause the royal dignity to pass away* (*cf.* 2 S. 12,13).

To render the indefinite הֶדֶר מלכות in the sense of צְבִי is difficult; צְבִי is everywhere made definite by the article (8,9; 11,16.41; *cf.* Ezek. 20,6.18) or by an appended קדש (v. 45). EWALD's translation, which makes an exactor pass through *a most glorious kingdom*, is no less questionable. Moreover, we expect the preposition ב (Deut. 2,30) or אֶל (Jos. 4,8) before הדר, since it is not a river (Jos. 7,7). Passages like 2 S. 2,8 do not prove that הדר is an accusative of direction, nor do they warrant the translation *send an exactor to the glory of the kingdom.* We have, further, to consider that the Ancient Versions, influenced, it would seem, especially by הוד מלכות in the following verse and by the well-known combination of הוד and הָדָר (*cf. e.g.* ψψ 21,6; 45,4) did not think of taking הדר = הַצְּבִי. True, 𝔊 (τύπτων δόξαν βασιλέως) and Θ (πράσσων δόξαν βασιλείας) have connected נוגש with הדר contrary to the accents, but this very fact supports the order of words assailed by BEVAN. There is no need whatever of changing the text if we take נוגש as a so-called *comparatio decurtata*, translating *as exactor*; *cf.* ψ 22,14 and GES.-KAUTZSCH[26], § 118,5,c.

(22) Instead of 𝔐 הַשֶּׁטֶף, BEVAN and KAUTZSCH-MARTI pronounce הִשָּׁטֵף, which is scarcely an improvement.

(26) BEVAN and KAUTZSCH-MARTI strike out ו before במשמני; but BEHRM. is probably more nearly right in beginning the new verse with ו.

BEVAN and KAUTZSCH-MARTI read יִשָּׁטֵף (*cf.* v. 22) instead of יִשְׁטוֹף; but the intransitive construction occurs also in vv. 10 and 40.

(30) J. D. MICHAELIS (*Orientalische Bibliothek*, iv, 39) took unfounded exception to

11 The plural י in ומביאיה should probably be retained, with GINSB. against BÄR. Also 𝔐 הַיֹּלְדָהּ (AV: *he that begat her*) deserves the preference over הַיַּלְדָּה (LUTHER: *und mit dem Kinde*). BEHRM., pronouncing the last word בְּעִתִּים, obtains the sense: *and both she and he that sent for her* (Jud. 12,9) *shall become a terror, also her child, and he who took her to himself* (v. 21). The German Revised Version (Halle, 1892) gives the conclusion of the verse more correctly as follows: *und mit dem der sie erzeugt hat, und dem, der sie eine Weile mächtig gemacht hatte.* (English RV as in AV, except that *those* is substituted for *these* of AV: *and he that begat her, and he that strengthened her in those times*).

(7) By turning the three words of 𝔐 מנצר שרשיה כנו into נצר משרשיה על כנו, the apocalyptic type of language is certainly assimilated to that in ordinary use; but for such needless changes of the text BEHRM. should not appeal to 𝔊. We might rather be inclined to question the first וְיָבֹא, since the sense *and he shall take the field against the army* is not exactly suitable before אל החיל, much less *and he shall come to power.* BEVAN is perhaps right in reading וְיָבֹא אֱלה(ם) חיל. In this way we gain an intelligible basis for the subsequent בָּהֶם, and the consonantal text is but slightly changed.

(10) The Kᵉthîb ובנו is rightly taken by the Qᵉrê as plural (= ובניו).

There is no need, however, to accept the second and third Qᵉrê's in the verse, merely because the final letters of the two Kᵉthîb-forms יתגרו and מעזה might be confused with one another. The plural form may be referred to חילים, and יִתְגָּרוּ seems to be supported by the words עם מלך הצפון in v. 11, which are no marginal gloss. יִתְגָּרֶה would also read more smoothly inasmuch as, with the Kᵉthîb, the Athnach would not be expected until וישב. This presents no doubt a certain difficulty.

(12) The sense being so obscure, it is hard to make positive choice between the Kᵉthîb יָרוּם and the Qᵉrê וְרָם.

(13) BEHRM. and KAUTZSCH-MARTI follow BEVAN who, comparing v. 6, regards, against 𝔊Θ, העתים as a gloss which has crept in from the following verse. This assumption may not be wholly impossible, yet it is certainly improbable. Absolutely inadmissible is BEHRMANN's further conjecture that we should read, with 𝔊, יבוא בו instead of יבוא בוא (*cf.* v. 20; 2 K. 5,11), as if our author had written two ב's one after the other.

(14) For 𝔐 רבים 𝔊 has διάνοιαι, and it has been ingeniously suggested that the original text had לבים *Libyans* (v. 43), for which 𝔊 read לְבוֹת; *cf.* MICHAELIS, *Orient. Bibl.* iv, pp. 38f. On the strength of 𝔊 ἀνοικοδομήσει τὰ πεπτωκότα τοῦ ἔθνους σου BEVAN would read here, following Am. 9,11, בֹּנֵי פִּרְצֵי עַמְּךָ, *those who build up the breaches of thy people.* RUD. SMEND has shown (*AT Relig.*, p. 383) that even with the (grammatically unassailable) construction of 𝔐 our passage may very well be interpreted as referring to a flaming up of the Messianic hope and to an attempt to throw off all heathen domination. A. SCHLATTER, again, in ZAT ('94, pp. 145ff.) thinks especially of the robber family of the Tobiadæ (WELLH., *Jüd. Gesch.*, p. 200, English translation, pp. 140ff.). בני, however, does not necessarily refer to a family, so we understand the robber crew of tax-contractors with all their adherents; *cf.* Matth. 3,7.

(15) It is not necessary, with Θ𝔖𝔍, LUTHER, AV, to read עָרִים בְּצֻרוֹת. 𝔊 confirms the singular עִיר (RV, *a fenced city*).

The unusual (*cf.*, however, 2 Chr. 36,19) expression עם מבחריו should not induce us to read, with KAUTZSCH-MARTI, עִם בַּחֲרָיו, and to delete, as another case of dittography, the ו of the apodosis in אין, which follows in 𝔐; see on 8,25.

The conjecture mentioned by GINSB., וְעַמּוֹ יִבְרַח, gives a suitable sense; but it repeats itself somewhat at the end of the verse.

(16) 𝔐 וְכָלָה (*cf.* 9,27) implies that Antiochus will bring destruction to the Egyptians.

12 it seems, however, that the author himself purposely chose somewhat unusual words.

(11.12) Gunkel (*l. c.*, p. 269) erroneously takes vv. 11.12 to be glosses by different hands, on account of the seemingly definite numbers.

(13) W. Robertson Smith's proposal to delete the first לקץ, as a transcriptional error, is merely due to faulty exegesis.

11 𝔐 ציים *ships*; but his conjectural emendation צירים *messengers* has no greater value than the suggestion to read מוציאים instead of 𝔐 בו ציים. He renders 𝔊 καὶ ἥξουσι Ῥωμαῖοι καὶ ἐξώσουσιν αὐτόν: *et venient, exire eum iubentes Romani.*

(31) המעוז, which should not be changed to הַמָּעוֹן, is in apposition to המקדש. In the same way מְשֹׁמֵם is coordinated with השקוץ. The article is purposely omitted (*cf.* 8,13), and it is not advisable to read here הַשֹּׁמֵם, with KAUTZSCH-MARTI, following 12,11 where, for that matter, there is no article. Nor can we assume, with BEVAN, a gloss derived from 9,27.

(32) For the sense it makes no difference, whether, with 𝔐, we pronounce the adjective חֲלַקּוֹת, or, with SIEGFR.-STADE *s. v.* חֲלָקָה, take חֲלַקּוֹת as a mere by-form of the substantive חֲלַקּוֹת (STADE, § 317,b,α; *cf.* OLSHAUSEN, § 162,a).

(33) בְּלֶהָבָה is correctly translated by Θ ἐν φλογί; 𝔊, however, renders παλαιωθήσονται ἐν αὐτῇ, nonsensically dividing the word into בלה בה.

(34) BEHRM. needlessly reads בקלקלות = *in levity*; but חלקלקות, which occurs also in v. 21, gives a satisfactory sense. As 𝔊Θ read the same word in both passages, the formation of a new ἅπαξ λεγόμενον is all the more questionable.

(35) It is possible that we should pronounce, with HITZIG and others, וּלְלַבֵּן, following 12,10; yet 𝔐 וְלַלְבֵּן, it would seem, should have the preference, if only as more euphonious; *cf.* Deut. 26,12; Neh. 10,39. The Piʿel current in the Mishnah is wanting in the OT; *cf.* also STADE, §§ 114,a and 621,a,1.

(37) 𝔍, like 𝔖 ܕܐܒܗܘܗܝ, adopts the singular as given by 𝔄, ἐπὶ θεὸν πατέρων αὐτοῦ, *cf.* vv. 38f.; Neh. 9,17. But, as against אֱלֹהֵ, 𝔐 אלהי in the sense of 𝔊's ἐπὶ τοὺς θεούς is rightly maintained. It is not probable that 𝔄 found the י at the end of the word.

(39) We can hardly read, with HITZIG and others but against the Versions, עַם instead of 𝔐 עִם, as if the reference were to adherents of a strange god, whom the Syrian king employed to garrison the fortified places (2 S. 15,1), or appointed (Ex. 32,10) to keep the fortresses in repair (מִבְצְרֵי Is. 22,10). But, however obscure the verse may be, at any rate the Qᵉrê יַכִּיר instead of the Kᵉthîb הִכִּיר (*cf.* Deut. 15,14) is quite superfluous. The same holds good with respect to BEHRMANN's suggestion to insert לא before במחיר. This conjecture cannot be admitted as a correct emendation on the strength of 𝔍's free translation *gratuito.*

(41) According to v. 12 and Neh. 7,71 we must pronounce רִבּוֹת instead of 𝔐 רַבּוֹת, which cannot possibly mean *Rabbis.*

𝔖 renders by mistake שארית, instead of 𝔐 ראשית as the other Versions read.

(45) The usual term for *pitching a tent* is purposely avoided by the author, and *plant* (*cf.* Is. 51,16; Eccl. 12,11) preferred; it would be foolish to change 𝔐 יִטַּע to יַטֶּה.

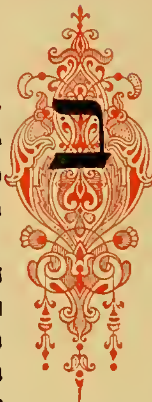
12 (3) Neither 𝔊 οἱ κατισχύοντες τοὺς λόγους μου (*cf.* MICHAELIS, *Orient. Bibl.* iv, p. 40), nor Θ, ἀπὸ τῶν δικαίων τῶν πολλῶν, can be compared with 𝔐 מצדיקי הרבים, which 𝔍 renders with freedom, but correctly, *qui ad iustitiam erudiunt multos.*

(4) BEVAN's reading, הָרָעוֹת instead of 𝔐 הַדָּעַת, is based on 𝔊 καὶ πλησθῇ ἡ γῆ ἀδικίας, but the change is unnecessary; for ישטטו, which refers to the time shortly before the end, neither signifies here *run hither and thither* (in fear), nor does it need to be changed to 'ישׂ, following 𝔊 ἕως ἂν ἀπομανῶσιν; (*cf.* ψ 40,5).

(6) Instead of 𝔐 ויאמר, 𝔊𝔍 thoughtlessly give the first person ואמר; *cf.* 8,13.

(7) Instead of 𝔐 נַפֵּץ יד, BEVAN and KAUTZSCH-MARTI read יד נֹפֵץ; BEHRM., on the other hand, contents himself with the pronunciation נֹפֵץ, without transposing the words. But the thought that God's help will be nearest when the need is greatest, would seem to be obtainable without alteration of the text. True, after וּכְכַלּוֹת something like נַפֵּץ or לְנַפֵּץ (*cf.* Jer. 36,23; 51,63) would be very suitable, unless we prefer to pronounce the verb, which recurs at the end of the verse, as Infin. Qal. BEVAN, indeed, adds וְכְכַלּוֹת to the list of his departures from 𝔐;

דניאל

שנת שלוש למלכות יהויקים מלך יהודה בא נבוכדנאצר מלך בבל 1,א
ירושלם ויצר עליה: ויתן אדני בידו את יהויקים מלך יהודה ומִקְצָת 2
כלי בית האלהים ויביאם ארץ שנער בית אלהיו ואת הכלים הביא
בית אוצר אלהיו:
ויאמר המלך לאַשְׁפְּנַז רב סריסיו להביא מבני ישראל ומזרע 3
המלוכה ומן הפרתמים: ילדים אשר אין בהם כל מאום וטובי מראה 4
ומשכִּלים בכל חכמה וידעי דעת ומביני מַדָּע ואשר כח בהם לעמד
בהיכל המלך וללמדם ספר ולשון כשדים: וימַן להם המלך דבר יום ה
ביומו מפַּת־בַּג המלך ומיין משתיו ולגַדלם שנים שלוש ומִקְצָתם
יעמדו לפני המלך: ויהי בהם מבני יהודה דניאל חנניה מישאל 6
ועזַריה: וישם להם שר הסריסים שמות וישם לדניאל בלטשאצר ולחנניה שַׁדְרַךְ 7
ולמישאל מֵישַׁךְ ולעזריה עֲבֵד נגו:
וישם דניאל על לבו אשר לא יתגאַל בפת־בַּג המלך וביין משתיו ויבקש 8
משר הסריסים אשר לא יתגאל: ויתן האלהים את דניאל לחסד ולרחמים לפני 9
שר הסריסים: ויאמר שר הסריסים לדניאל ירא אני את אדני המלך אשר מנה י
את מאכלכם ואת משתיכם אשר למה יראה את פניכם זעפים מן הילדים אשר
כגִילכם וחיבתם את ראשי למלך: ויאמר דניאל אל המֶלְצַר אשר מנה שר 11
הסריסים על דניאל חנניה מישאל ועזריה: נַס נא את עבדיך ימים עשרה ויתנו 12
לנו מן הזֵּרֹעים ונאכלה ומים ונשתה: ויֵראו לפניך מראינו ומראה הילדים האכלים 13
את פַּת־בַּג המלך וכאשר תִּרְאֵה עֲשֵׂה עם עבדיך: וישמע להם לדבר הזה וינַסם 14
ימים עשרה: ומִקְצָת ימים עשרה נראה מראיהם טוב ובריאי בשר מן כל הילדים טו
האכלים את פת־בַּג המלך: ויהי המֶלְצַר נשא את פת־בַּגָם ויין משתיהם ונֹתן 16
להם זֵרְעֹנִים:
והילדים האלה ארבעתם נתן להם האלהים מַדָּע והַשְׂכֵּל בכל ספר וחכמה 17
ודניאל הבין בכל חזון וחלמות: ולמִקְצָת הימים אשר אמר המלך להביאם ויביאם 18
שר הסריסים לפני נבכדנצר: וידבר אתם המלך ולא נמצא מכֻּלם כדניאל חנניה 19
מישאל ועזריה ויעמדו לפני המלך: וכל דבר חכמת בינה אשר בקש מהם המלך כ
וימצאם עשר ידות על כל החרטֻמים ‹ו›האשפים אשר בכל מלכותו: ויהי דניאל 21
עד שנת אחת לכורש המלך:

ובשנת שְׁתַּיִם ‹עֶשְׂרֵה› למלכות נבכדנצר חלם נבכדנצר חלמות ותתפעם רוחו 2,א
ושנתו נהיתה עליו: ויאמר המלך לקרא לחרטֻמים ולאשפים ולמכשפים ולכשדים 2
להגיד למלך חלמתיו ויבאו ויעמדו לפני המלך: ויאמר להם המלך חלום חלמתי 3
ותפעם רוחי לדעת את החלום: וידברו הכשדים למלך ארמית 4

Gen
Exo
Levi
Nun
5 Deut
Josh
Judg
Sam
King
10 Isaia
Jere
Ezek
Hos
Joel
15 Amo
Oba
Jona
Micah: J. F. McCurdy (Toronto).
Nahum: Alfred Jeremias (Leipzig).
20 Habakkuk: W. H. Ward (New York).
Zephaniah: E. L. Curtis (New Haven).
Haggai: G. A. Cooke (Oxford).
Zechariah: W. R. Harper (Chicago).
Malachi: C. G. Montefiore and I. Abrahams (London).
25 Psalms: J. Wellhausen (Göttingen).
Proverbs: A. Müller* and E. Kautzsch (Halle).
Job: C. Siegfried (Jena).
Song of Songs: Russell Martineau (London).
Ruth: C. A. Briggs (New York).
30 Lamentations: M. Jastrow, Jr. (Philadelphia).†
Ecclesiastes: Paul Haupt (Baltimore).
Esther: T. K. Abbott (Dublin).
Daniel: A. Kamphausen (Bonn).
Ezra-Nehemiah: H. Guthe (Leipzig).
35 Chronicles: R. Kittel (Breslau).

---

* Died September 12th 1892.
† Professor Abraham Kuenen who had agreed to do the book died December 10th 1891.

